

Archeologický výzkum bývalé radnice v Českém Brodě v letech 2017 až 2022*

Jan Frolík

1. Úvod

Objekt bývalé (staré) radnice v Českém Brodě (č. p. 1) tvořící součást domovního bloku uprostřed náměstí Arnošta z Pardubic je jednou z nejvýznamnějších historických staveb tohoto města (*obr. 1 a 2*). Poznání jeho minulosti byla dosud věnována nesoustavná pozornost. Shromážděny byly prameny k historii (*Dvořák – Dvořák 1982*) a nedávno byl proveden stavebně historický výzkum (*Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*). Specifický charakter měla dokumentace a průzkum sklepů pod budovou (*Frolík 2010*). Archeologický výzkum zde donedávna prováděn nebyl, i když jsou z objektu známy nálezy vrcholně středověkých kachlů, byť bez bližších nálezových okolností (*Pešta – Kyncl – Mrvík 2016, 22–25*).

2. Příčiny a podmínky výzkumu

V souvislosti s chystanou rekonstrukcí objektu uplatnilo územní pracoviště NPÚ v roce 2017 požadavek na vyhloubení několika sond s cílem poznat charakter terénů pod novodobými podlahami jako jedno z vodítek pro její novou skladbu a eventuální další úpravy. Celá akce byla rozdělena na dvě etapy (*obr. 3*).

Po dohodě s Městským úřadem bylo v roce 2017, první etapě rekonstrukce, rozhodnuto vyhloubit čtyři sondy rozmístěné pravidelně v jihozápadní části objektu (místnosti 018, 021 a 023 podle elaborátu stavebně historického průzkumu). Sondy měly rozměry 1 × 1 m (S1), 1 × 1,5 m (S4), 1,3 × 1,3 m (S3) a 2 × 1 m (S2). Záchranný archeologický výzkum proběhl ve dnech 3.–15. 6. 2017 ve spolupráci s firmou Osina Archeo, s. r. o. (Jana Kopřivová). Geodetické zaměření provedl Michal Kotek (*Frolík 2017a; týž 2018b*).

Obr. 1. Český Brod. Poloha bývalé radnice č. p. 1 v centru města (označeno šipkou). Výřez mapy stabilního katastru. Podle *Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*. Vlevo: poloha lokality na mapě Čech.

* Věnováno památce Petra Leidermana.

Obr. 2. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic. Bývalá radnice č. p. 1. Současný stav. Pohled od jihu. Foto autor.

Ve druhé etapě probíhal záchranný archeologický výzkum formou dohledu při vybírání zásepů pod podlahami (označeno jako sondy 5 a 6, místnosti 017 a 020 podle stavebně historického průzkumu). Podle výsledků archeologického výzkumu v roce 2017 to byl zásah pouze do navážky vzniklé při úpravách budovy po roce 1850. Tento archeologický výzkum probíhal v období 15. 1. až 12. 2. 2018, a to včetně dokumentace torz cihlové dlažby. Původně nepředpokládanou částí stavebních prací bylo odkrytí kanalizační přípojky kvůli ověření jejího stavu. I zde proběhl dohled a dokumentace (15.–19. 3. 2018, místnost 012 podle stavebně historického průzkumu, označeno jako sonda 7). Dokumentace cihlové dlažby proběhla ve spolupráci s firmou Osina Archeo, s. r. o. (Petr

Kindelmann). Geodetické zaměření provedla a fotogrammetrický plán vyhotovila firma GEO.CZ (Frolík 2018a; *týž* 2018b).

Další etapa rekonstrukce byla zahájena na podzim roku 2022 a dotkla se severní podsklepené poloviny budovy. Sondy byly hloubeny za stejným účelem jako v roce 2017, tj. ověřit existenci archeologických terénů a minimalizovat zásahy do nich (sondy 8 až 11 v místnostech 003 až 005 a 007 podle elaborátu stavebně historického průzkumu). Záchraný archeologický výzkum proběhl ve dnech 21. 11. až 15. 12. 2022 ve spolupráci s firmou Osina Archeo, s. r. o. (Petr Leiderman). Geodetické zaměření provedl Michal Kotek (Frolík 2022).

Archeologický výzkum probíhal standardním způsobem s rozebíráním po přirozeně vzniklých vrstvách s dokumentací formou standardizovaného záznamu pomocí formulářů a klíčových slov podle upraveného manuálu Muzea města Londýna (Spence 1990). Průběžně byla pořizována fotografická a kresebná dokumentace (plány a řezy).

3. Historie nemovitosti č. p. 1 a stavebně historický průzkum

Budova radnice č. p. 1 v Českém Brodě byla v minulosti bezesporu nejdůležitější stavbou ve městě, již jen z důvodu své funkce pro život města. Dnes je součástí bloku, tvořeného radnicí a domkem č. p. 6. Osudy obou nemovitostí byly v minulosti často společné, ale archeologické práce se domu č. p. 6 nedotkly, a proto mu nebude věnována pozornost.

Počátky Českého Brodu jako města nejsou zcela jednoznačně objasněny, ale sahají do 2. poloviny 13. století. Český Brod (původně Biskupský Brod) byl majetkem pražského biskupa. Rozvoj znamenalo období za arcibiskupa Arnošta z Pardubic, kdy bylo město opevněno novou hradbou a založen byl špitál s kostelem. Za dalších arcibiskupů bylo město nadáno výsadami, které zřejmě vedly k ustavení samosprávy a tím i vzniku městské kanceláře (pečeť z roku 1389 – *Pešta – Kyncl – Mrvík* 2016, 22). Po husitských válkách byl Český Brod zařazen císařem Zikmundem mezi královská města.

Budova radnice (č. p. 1) se poprvé zmiňuje v roce 1402, kdy je podle ní určována poloha masných krámů na náměstí (dnes mezi domy č. p. 11 a 12 severně od radnice). Zpráva zároveň naznačuje, že vstup do radnice byl ze severní strany. O dalším vývoji budovy nejsou zprávy až do konce 16. století. V přípisu vzniklém zřejmě po roce 1589 se uvádí částka vynaložená na úpravu radnice. Někdy je tato úprava kladena již do roku 1547 (Dvořák – Dvořák 1982, 60). Vynaložená částka převyšovala náklady na současnou úpravu městských hradeb a bran, byla tedy zřejmě dosti zásadní. Patrně se jednalo o renesanční přestavbu radnice, identifikovanou stavebně historickým průzkumem. Další (drobné) stavební úpravy byly provedeny v letech 1613 a 1617. Předpokládá se, že všechny tyto úpravy daly radnici její dnešní půdorys a hmotu.

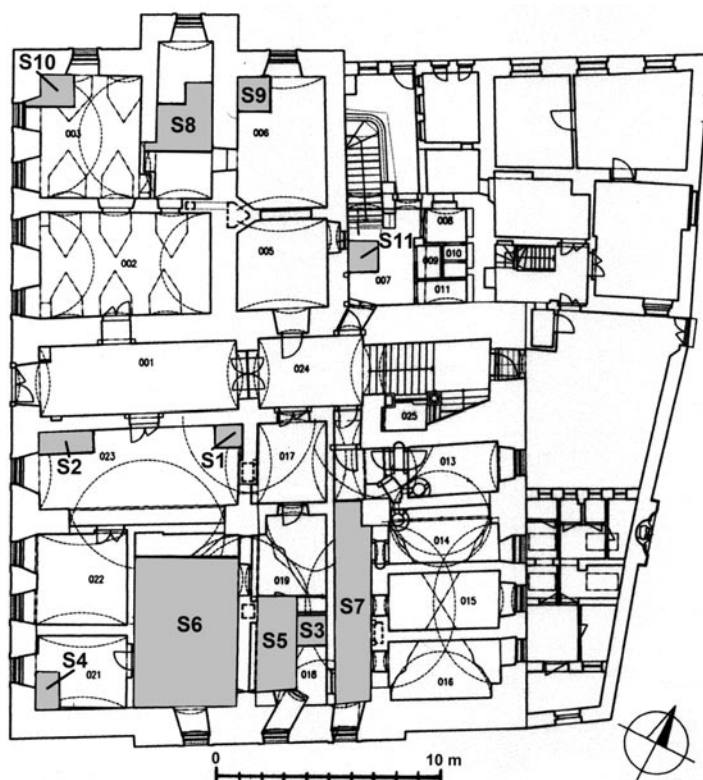
Pohromu znamenalo období třicetileté války. Český Brod vyhořel v roce 1628 a znovu v roce 1639

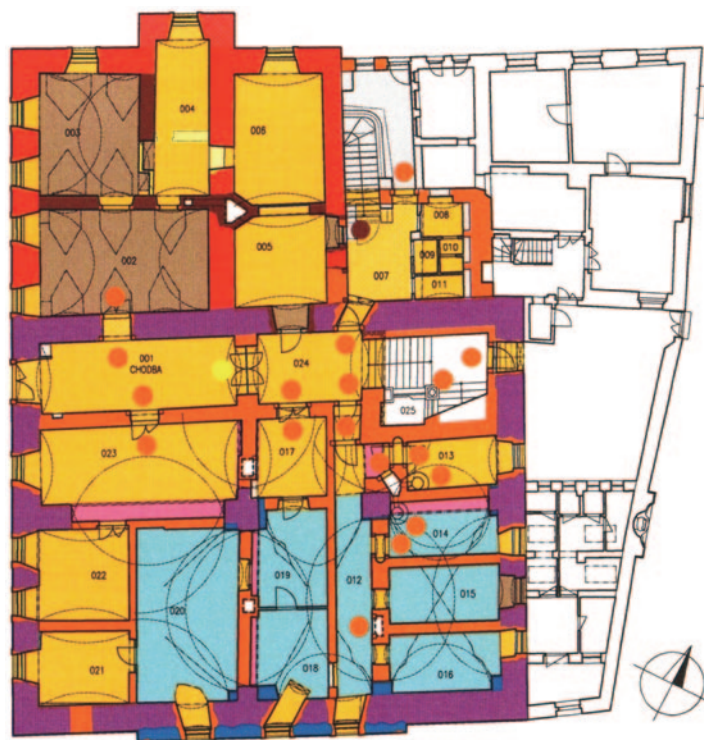
včetně budovy radnice. Další požár radnice postihl v roce 1686. K opravám, navíc omezeným, přistoupila městská rada až v roce 1722. V roce 1739 radnice vyhořela znovu. Obnova trvala do roku 1743. Opravy zřejmě nebyly dostatečné nebo kvalitní, protože v roce 1761 se konstatuje špatný stavební stav budovy. Totéž se opakuje o deset let později. Přes nedobry stavební stav byla radnice využívána k různým dalším účelům. Kromě městské kanceláře zde byla zbrojnice, šatlava, uloženo zde bylo hasicí náčiní a mobilní stánky pro trhy. V radnici také bydlel biřic. Ve sklepech byly uloženy truhly s majetkem města i jednotlivých měšťanů a byla zde městská váha.

V roce 1800 byla část přízemí pronajata místnímu lékárníkovi a upravena na lékárnu a jeho byt. Lékárna zde fungovala až do roku 1850. Popis z roku 1849 uvádí v přízemí lékárnu, byt městského hlídače, sklad hasicích nástrojů a sklad stánků a rekvizit pro městské trhy a další dvě komory. V roce 1850 byl v souvislosti s reorganizací státní správy zřízen soudní okres Český Brod. Budova radnice byla předána soudu jako nové sídlo. Následně proběhly utilitární stavební úpravy. Budova (nyní soudu) byla opravována v roce 1930. Po reorganizaci soudnictví byla budova v roce 1960 vrácena městu, které sem umístilo veřejnou knihovnu. Poslední velká oprava proběhla v letech 1997 a 1998 (historické údaje, pokud není uvedeno jinak, podle *Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*, 21–36).

Stavebně historický průzkum rozlišil ve hmotě budovy dva gotické objekty, které jsou stavebně a dispozičně autonomní (podle označení autorů průzkumu severní a jižní – *Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*, 83 – *obr. 4*). Větší je jižní dům (místnosti 001, 012–025), zahrnující jižní část dnešní budovy (a v němž byly umístěny archeologické sondy 1 až 7, viz níže). Objekt nebyl podsklepen. Rekonstruován je jako přízemní, jednoprostorový dvoulodní objekt. Rozdělen

Obr. 3. Český Brod, náměstí Arnošta z Pardubic, č. p. 1. Poloha sond archeologického výzkumu z let 2017, 2018 a 2022. Vyznačeny šedě. Podklad podle *Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*, upravil autor.

Obr. 4. Český Brod, č. p. 1. Vývoj stavby podle stavebně historického průzkumu. Červeně označen severní objekt, fialově jižní objekt. Ostatní barvy dokládají mladší fáze stavby. Podle *Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*.

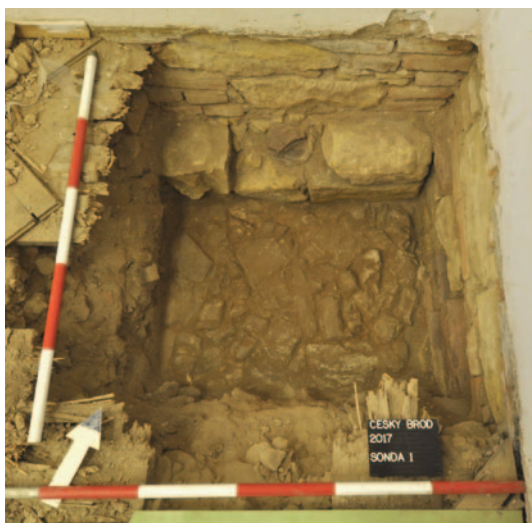
byl kamennými pasy. Klenba je pravděpodobně mladší. Poloha vstupu je neznámá. Objekt neobsahuje téměř žádné architektonické detaily, a proto je obtížné ho na tomto základě datovat. Určen je široký interval 14. až 16. století. Podle autorů průzkumu není vyloučeno, že se původně jedná o kupecký dům, adaptovaný pro potřeby radnice až druhotně (*Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*, 83–84). Severní objekt je plošně menší a zahrnuje severozápadní část dnešní budovy (místnosti 002–005, místnosti s archeologickými sondami 8 až 10). V přízemí obsahoval dvě místnosti. Pod západní částí budovy se nachází gotický sklep se vstupem od východu, který stavebně historický průzkum považuje za mladší a druhotný. Ve sklepe se dochovaly dva gotické portály s datováním od konce 14. století až do poloviny 16. století. Stejně by bylo datování celé budovy. Původní funkce severního objektu zůstává nejasná (obytný dům?, stavba pro potřeby radnice?). Stavebně historický průzkum také neurčil jednoznačně vzájemný vztah severního a jižního objektu (*Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*, 84–85). Obrazová příloha (*obr. 4*) však ukazuje, že za starší je považován jižní objekt (*Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*, obrazová příloha č. 12). K budově radnice byl v koutě mezi oběma objekty připojen v 19. století přístavek (místnosti 007–011, vyhloubena zde byla sonda 11).

Další úpravy jsou kladeny až do doby po roce 1589 (zaklenutí přízemí jižního objektu). Zásadní byla přístavba či velká renesanční úprava prvního patra jižního objektu, s níž souvisí i výstavba schodiště v přístavku na jižní straně budovy (dnes zaniklý). Úpravami prošel také sklep pod severním objektem (nový vstup ze západní strany). S barokními úpravami 18. století je spojeno rozdělení severního objektu příčkami na menší místnosti (*Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*, 86–90). Zřízení lékárny v 1. polovině 19. století pravděpodobně neznamenal větší stavební zásahy. Ty následovaly po předání budovy okresnímu soudu. Budova získala současnou vnitřní dispozici, zejména došlo k rozdělení jižního objektu příčkami na více místností. Severní objekt si podržel rozdělení z předchozího období. Do kouta mezi severním a jižním objektem byl na východní straně vložen výše zmíněný přístavek, z něhož se vstupovalo nově upraveným koridorem do sklepů pod severní budovou. Při těchto úpravách zanikl také přístavek na jižní straně budovy se schodištěm do prvního patra, které nahradilo nové schodiště zřízené v jižním objektu (*Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*, 91–93).

4. Nálezová situace

4.1. Roky 2017 a 2018

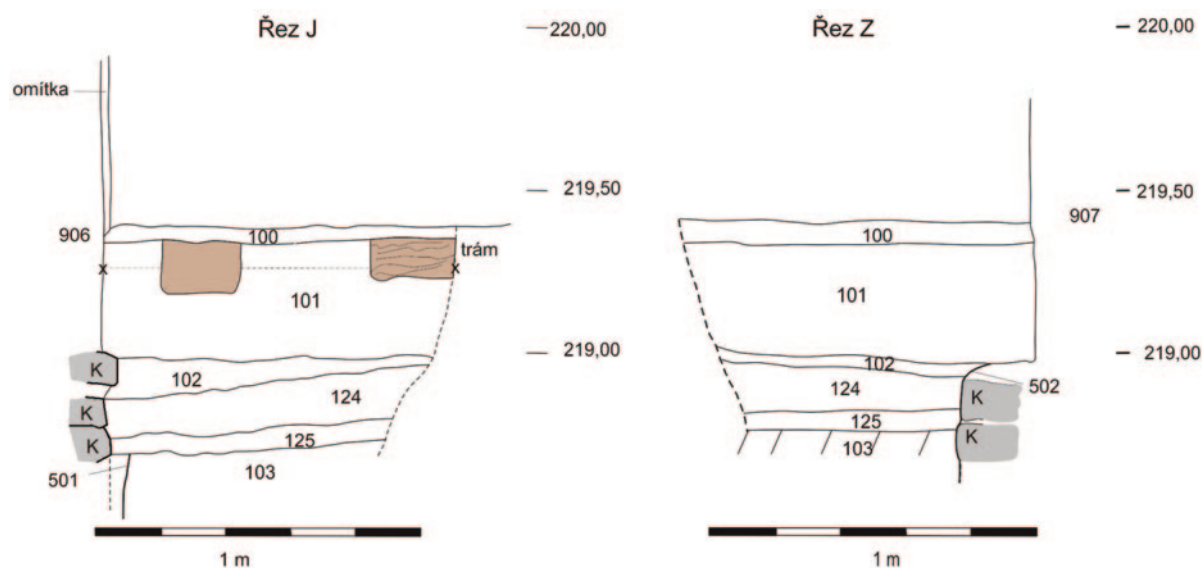
V roce 2017 byly vyhloubeny celkem čtyři sondy (sondy 1 až 4), všechny v interiéru tzv. jižního objektu, jak byl vyčleněn a dokumentován stavebně historickým průzkumem (*obr. 3*). Následné stavební úpravy odhalily torza archeologických situací, která byla dokumentována na počátku roku 2018 (sondy 5 a 6).

Obr. 5. Český Brod, č. p. 1. Sonda 1, dlažba (uloženina 103). Pohled od jihu. Foto J. Kopřivová.

Sonda 1 byla vykopána v severovýchodním rohu místnosti 023 a byla v ní zjištěna jednoduchá terénní situace (*obr. 5 a 6*). Jako nejstarší byla dokumentována kamenná/valounová dlažba (uloženina 103), vyplňující celou plochu sondy v úrovni 218,72 až 218,76 m n. m. Hlouběji výzkum podle zadání stavebníka nepokračoval. Do dlažby 103 byl vložen základ příčky tvořící východní stěnu sondy (zeď 906, smíšené zdivo z kamenů a cihel, spojované světle hnědou drobnou omítkou). Po postavení zdi se na dlažbě uložila až 0,07 m silná vrstva hnědookrové písčité hlíny s příměsí valounků (uloženina 125) a na ní vrstva stavební suti (uloženina 124). Poté následovalo postavení zdi/příčky, tvořící severní stěnu sondy (zeď 907 – smíšené zdivo z kamenů a cihel, spojované světle šedohnědou drobnou a porézní maltou), která byla přizděna ke zdi 906 (východní stěna

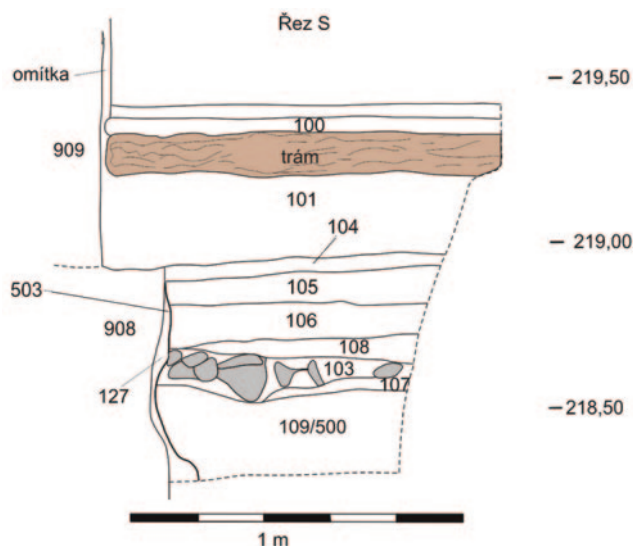

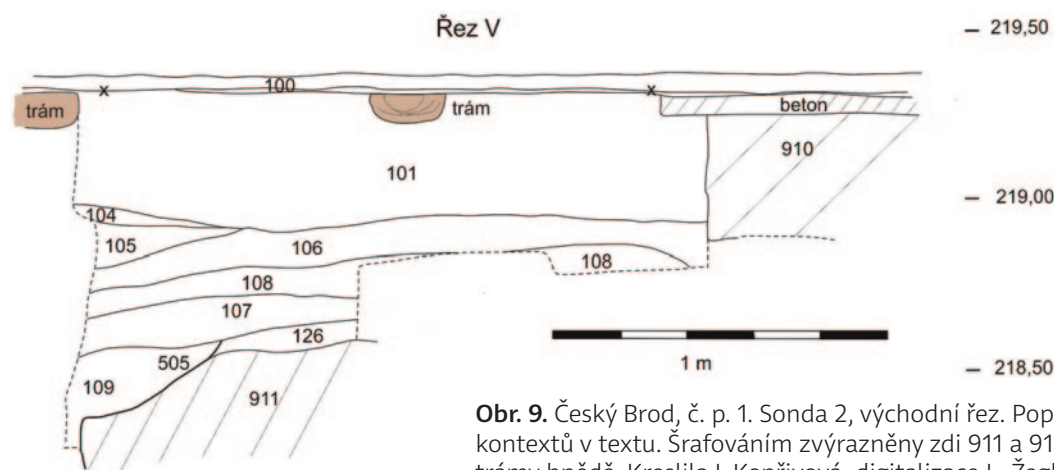
Obr. 6. Český Brod, č. p. 1. Sonda 1, jižní (vlevo) a západní (vpravo) řez. Popis jednotlivých kontextů v textu. Zdi vyznačeny šedě, podlahové trámy hnědě. Kreslila J. Kopřivová, digitalizace L. Žegklitzová.

Obr. 7. Český Brod, č. p. 1. Sonda 2, zvýrazněna zeď 911, porušená mladším objektem (výkop 500), vpravo dole část dlažby (uloženina 103). Pohled shora od severu. Foto J. Kopřivová.

Obr. 8. Český Brod, č. p. 1. Sonda 2, severní řez. Popis jednotlivých kontextů v textu. Dlažba (uloženina 103) zvýrazněna šedě, podlahový trám hnědě. Kreslila J. Kopřivová, digitalizace L. Žegklitzová.

Obr. 9. Český Brod, č. p. 1. Sonda 2, východní řez. Popis jednotlivých kontextů v textu. Šrafováním zvýrazněny zdi 911 a 910, podlahové trámy hnědě. Kreslila J. Kopřivová, digitalizace L. Žegklitzová.

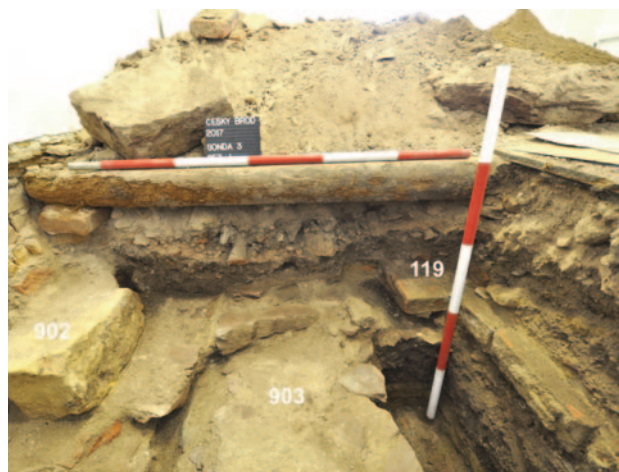
místnosti). Na rozhraní mezi základovým a nadzemním zdívem (219,0 m n. m.) se vytvořila vrstva (0,12 m silná) světle hnědé písčité hlíny s příměsí drobných kamínků a maltoviny (uloženina 102), nejspíše stavební vrstva zdi 907. Následovalo uložení až 0,35 m silné vrstvy hrubší stavební suti (uloženina 101). Do povrchu této vrstvy byly položeny podkladové trámy dřevěné podlahy, kryté recentním linoleem (uloženina 100 – úroveň 219,4 m n. m.). Tím se stratigrafický vývoj v sondě uzavřel.

Sonda 2 byla vyhloubena ve stejné místnosti jako sonda 1, tj. 023, a to v severozápadním rohu (*obr. 3*). Orientována byla delší osou ve směru východ–západ podél severní stěny s cílem ověřit, zda se v těchto místech nenacházejí zaniklé sklepy, jejichž existenci může naznačovat výklenek se zazdívkou v jižní stěně sklepů pod severní částí budovy (*Frolík 2010*). Terénní situace v sondě 2 nebyla komplikovaná (*obr. 7–9*). Nalezená situace v ploše sondy vedla k postupu, při kterém byly nejstarší uložení zkoumány pouze v její východní třetině. Zde byla jako nejstarší lidská aktivita zjištěna tmavohnědá prachová písčitá hlína s příměsí uhlíků, valounků a zlomků jílovce (uloženina 110) o neúplné mocnosti 0,28 m (úroveň 218,3 m n. m.). V sondě, ač byla nejhlubší (až 1,3 m), nebylo dosaženo podloží. Do vrstvy 110 byla zahlobena zeď z jílovcových kamenů spojovaných hnědou drobivou maltou s úlomky jílovce (zeď 911) přibližně ve směru východ–západ. Zeď byla odhalena v délce 0,85 m (pokračuje na obě strany) a neúplné šířce 0,4 m. Dokumentována byla neúplná výška 0,3 m. Jedná se o základové zdivo. Zeď byla překryta vrstvou hnědé písčité hlíny s příměsí úlomků jílovce, uhlíků a drobků cihel (uloženina 126), pravděpodobně úrovní, po níž se chodilo. Vrstva byla porušena zřejmě rozsáhlejším objektem (výkop 500), který porušil i zaniklou zeď 911. V sondě byla zjištěna část jeho západní stěny o neúplné délce 0,6 m a svažující se směrem k východu. Zjištěná neúplná hloubka činila 0,3 m. Výkop/objekt byl vyplněn vrstvou tmavohnědé písčité hlíny (uloženina 109). Překryla ji valounová dlažba (uloženina 103) s podkladem z jemného písku (uloženina 107) na úrovni 218,64 až 218,7 m n. m, totožná s dlažbou ze sondy 1. Dlažba v dochovaném fragmentu nepřekrývala celý starší výkop (500), ale zasahovala jen asi 0,4 m do sondy (šířka výkopu 500 činila 0,55 m). Její podklad (uloženina 107) však pokrýval celou plochu sondy. Dlažba nebo její podklady byly na dvou třetinách plochy sondy 2 překryty tmavě hnědou písčitou hlínou s malou příměsí uhlíků, maltoviny a drobných kamínků (uloženina 108). Následovaly vrstva hnědého zahliněného písku s příměsí úlomků cihel a maltoviny (uloženina 106) a vrstva stavební suti (uloženina 105). Úroveň terénu tím dosáhla 218,95 m n. m. Z této úrovně byl hlouben výkop pro základ (zeď 908, smíšené zdivo z kamenů a cihel se šedohnědou drobivou maltou, totožná se zdí 907) severní zdi místnosti (výkop 503, výplň 127 – šedohnědá písčitá hlína promíšená s úlomky malty, totožnými se zdí 908). V základu byly použity druhotně kameny z nějaké starší konstrukce, jak dosvědčuje kámen zčásti pokrytý omítkou. Během stavby nadzemní části zdi (909 – smíšené zdivo z kamenů a cihel, spojovaná šedohnědou soudržnou maltou) se podél ní uložila stavební vrstvička (uloženina 104 – hnědošedá písčitá malta). Následovalo již jen uložení vrstvy stavební suti (uloženina 101), do níž byly stejně jako v sondě 1 položeny trámy podkladu recentní dřevěné podlahy, následně překryté linoleem (uloženina 100 – úroveň 219,4 m n. m.). Novodobý zásah představuje vyhloubení topného kanálu (zdivo 910) podél západní stěny místnosti.

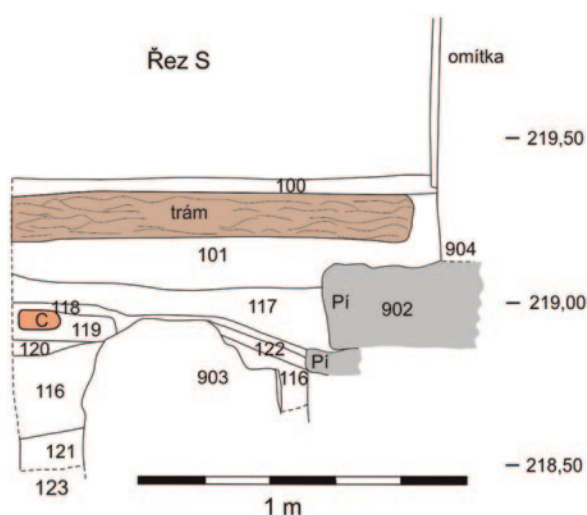
Sonda 3 byla vyhloubena v severovýchodním rohu místnosti 018 a byla v ní zjištěna obdobná situace jako v sondě 2 (*obr. 10–12*). Stratigraficky nejstarší částí terénní situace je souvrství o (neúplné) mocnosti až 0,4 m tvořené třemi sídlištními vrstvami (uloženiny 123 – hnědý zahliněný písek s velkým obsahem úlomků jílovce a malty; 121 – žlutookrový jemný písek a 116 – hnědá písčitá hlína s malou příměsí kamínků, uhlíků, cihel a malty). Nejvyšší dochovaná úroveň tohoto terénu činí 218,86 m n. m. Následně do něho byla zapuštěná kamenná zeď (903 – zeď z jílovcových kamenů, spojovaných světle šedou drobivou maltou) o šířce 0,6 m a dochované výšce 0,5 m. Její směr je přibližně sever–jih. Jednalo se o základové zdivo. Do nevelkého ústupku na západní straně byla zapuštěna podlaha z cihel (uloženina 119) s písčitým podkladem (uloženina 120 – hnědookrový zahliněný písek). Povrch dlažby/podlahy se nacházel na úrovni 218,96 m n. m. Z celkové situace vyplývá, že interiér stavby se nacházel západně od zjištěné zdi. Další stavební aktivitu představuje vyhloubení výkopu pro příčku, která dnes tvoří východní stěnu sondy (a místnosti). Smíšené zdivo z kamenů a cihel, spojované hnědookrovou drobivou maltou (zeď 902) je členěno ústupkem, ale je pravděpodobné, že se v celé výšce jedná o zdivo základové. Základ byl přizděn těsně nebo jen s malou mezerou k západnímu líci starší zdi (903). Stavba, jejíž je

Obr. 10. Český Brod, č. p. 1. Sonda 3, zvyrazněna starší zeď 903 a mladší příčka 902. Dole cihlová dlažba 119. Pohled od jihozápadu. Foto J. Kopřivová.

Obr. 11. Český Brod, č. p. 1. Sonda 3, jižní řez. V popředí starší zeď 903 a mladší zeď 902. Ke zdi 903 přiléhá cihlová dlažba 119. Pohled od severu. Foto J. Kopřivová.

Obr. 12. Český Brod, č. p. 1. Sonda 3, severní řez. Po-
pis jednotlivých kontextů v textu. Šedě zvýrazněna
mladší příčka (zeď 902), červeně cihlová podlaha
(uloženina 119), podlahový trám hnědý. Kreslila
J. Kopřivová, digitalizace L. Žegklitzová.

zdiva 900 a 901, tvořící západní a jižní stěnu sondy (a také jihozápadní nároží domu). Obě zdi jsou zděny částečně z mohutných jílovcových kvádrů (pravděpodobně druhotně užitých) s mezerami vyplněnými menšími kameny, malta byla bílá drobná. U obou zdí se jedná o zdivo základové. Terén byl následně zvýšen navážkami charakteru stavebního odpadu (uloženiny 114 – hnědý zahliněný písek s velkou příměsí valounků; 115 – kamenná stavební suť s příměsí zlomků cihel) a úrovně základového ústupku dosáhl po uložení další vrstvy stavební suti (uloženina 101). Těsně přes korunu základového ústupku byla položena dřevěná podlaha na podkladu z trámů a překryta novodobým linoleem (uloženina 100 – úroveň 219,33 m n. m.).

Sledování stavebních prací v roce 2018 přineslo objev torz cihlové dlažby ve dvou místnostech 018 a 020 (obr. 3). Jednalo se o stejnou dlažbu, která byla registrována v sondě 3 výzkumu z roku 2017 (uloženina 119, písčité podklad – uložení 120), kde přiléhala ke zdivu ve směru sever–jih (zdivo 903/).

tato zeď součástí, při této přestavbě zanikla a dochovaná koruna zdiva i cihelná dlažba byly překryty vrstvami stavebního charakteru (uloženiny 122 – šedá písčité maltovina a 118 – hnědookrová písčité malta). Nadzemní zdivo (zeď 904 z cihel spojených šedou tvrdou cementovou maltou) bylo vyzdženo v odhalené části pouze z cihel. Po jeho postavení byl terén vyrovnán a zvýšen (uloženina 117 – hnědá jemná písčité hlína s malou příměsí kamínků, cihel, malty a uhlíků a uložení 101), a to až na úroveň 219,32 m n. m. Do zvýšeného terénu byly položeny trámy jako podklady dřevěné podlahy, překryté novodobě linoleem (uloženina 100). Vývoj v sondě se tím uzavřel (úroveň 219,35 m n. m.).

Sonda 4 byla kopána v jihovýchodním rohu místnosti 021, tj. zároveň v jihozápadním nároží celého objektu (obr. 3). Nejníže zastíženou terénní situací je dlažba z jílovcových kamenů spojených maltou (uloženina 112 – úroveň 218,46 až 218,6 m n. m. – obr. 13–15). Na ní se uložila hnědá písčité hlína s příměsí úlomků cihel a kamínků (uloženina 111) o mocnosti až 0,25 m. Do ní byla zapuštěna

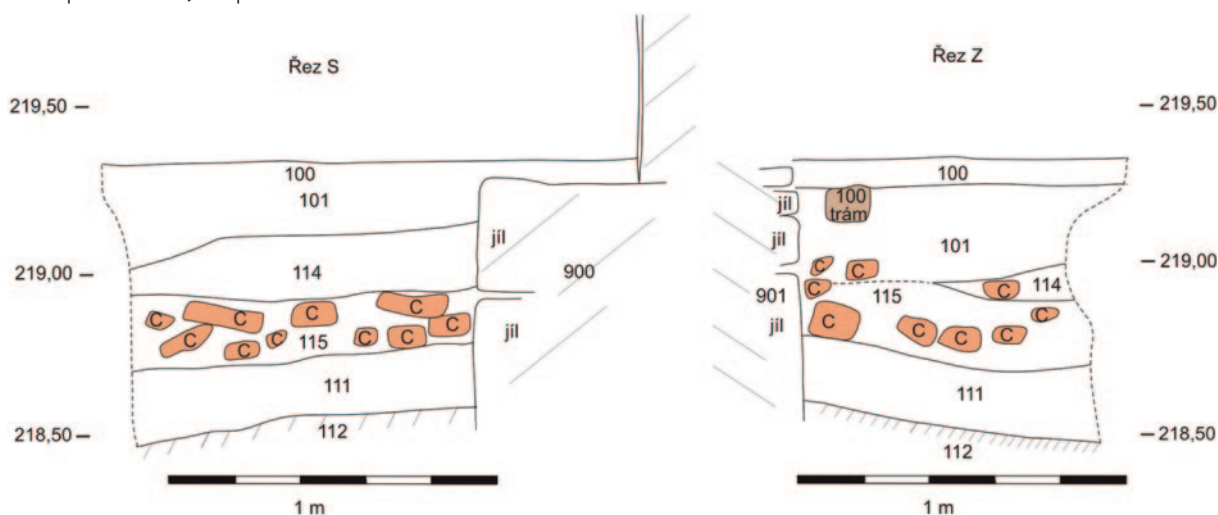

Obr. 13. Český Brod, č. p. 1. Sonda 4, kamenná dlažba (uloženina 112). Pohled shora od západu. Foto J. Kopřivová.

Obr. 14. Český Brod, č. p. 1. Sonda 4, základová zdiva (900 – vlevo a 901 – vpravo), po roce 1589. Pohled od severu. Foto J. Kopřivová.

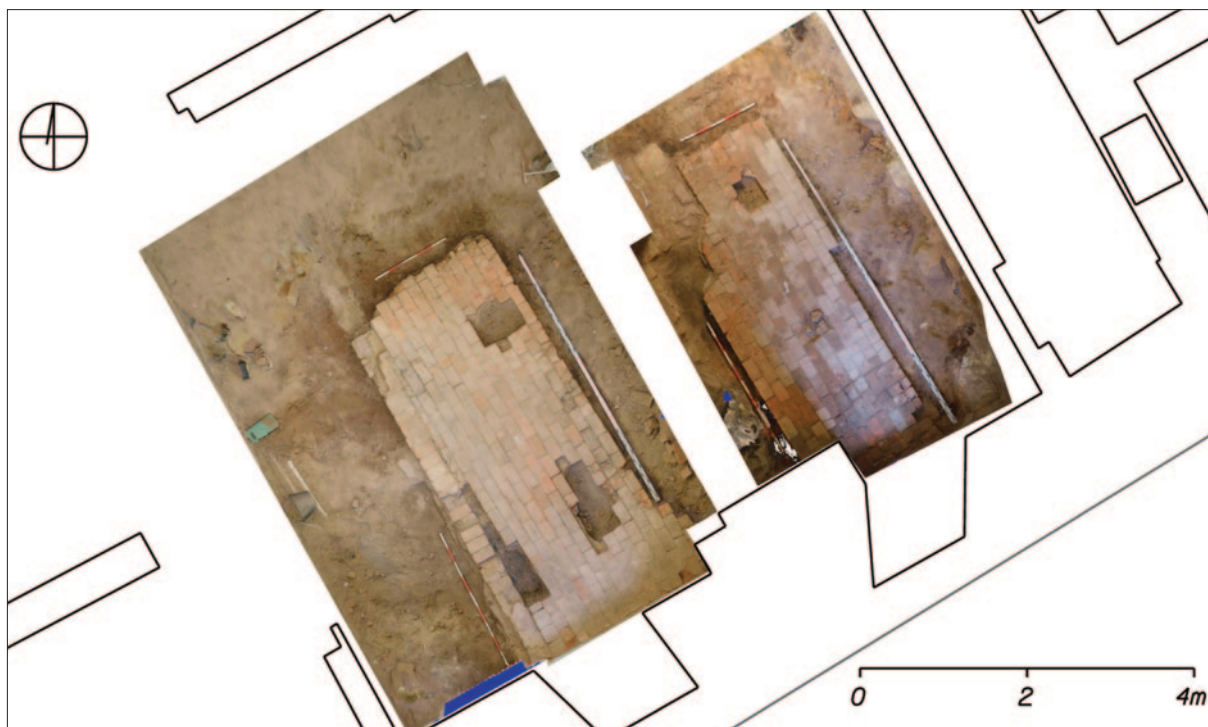

Obr. 15. Český Brod, č. p. 1. Sonda 3, severní (vlevo) a západní (vpravo) řez. Popis jednotlivých kontextů v textu. Šrafovaně zvýrazněna dlažba (uloženina 112) a základové zdi 900 a 901, červeně zlomky cihel (uloženiny 115 a 101), podlahový trám hnědě. Kreslila J. Kopřivová, digitalizace L. Žegklitzová.

Tento vztah byl v roce 2018 již porušen (*obr. 16*). Stejná dlažba byla zjištěna také v místnosti situované západně (místnost 020). V této místnosti byla její západní hrana vymezena zdivem ve směru sever–jih, které bylo vyzděno z cihel. Cihlová dlažba byla v obou místnostech překryta vrstvami charakteru stavební destrukce a odpadu (uloženiny 122 a 118 v sondě 3 z roku 2017). Stavební práce odhalily základové partie zdiv ve všech místnostech, kde se odehrávaly. Výraznou součástí základů byly spodní části pilířů, které nesou obloukové pasy z přestavby po roce 1589. Zdivo zjištěné v roce 2017 v sondě 4 (zdiva 900 a 901) je také základem tohoto pilíře, který se nacházel v jihozápadním rohu budovy, ale byl mladšími úpravami zcela odstraněn.

Poslední terénní pozorování byla učiněna v chodbě před celami tzv. šatlavy (místnost 017). Chodbou probíhá kanalizační přípojka, jejíž jižní konec (ještě v interiéru budovy) byl odhalen (sonda 7 – *obr. 3*). Odkryto bylo základové zdivo budovy radnice, vyzděné z velkých jílovcových kamenů (jižní konec sondy). Nadzemní partie byly upravovány (zdivo z cihel). Základ mladší příčky (západní stěna výkopu)

Obr. 16. Český Brod, č. p. 1. Sondy 5 (vpravo) a 6 (vlevo), fotogrammetrický plán dochovaných částí cihlové dlažby. V sondě 6 dlažba přiléhá k základu zaniklé příčky. Vyhotovila společnost Geo.cz.

byl vyzděn ze smíšeného zdiva (je totožný se zdivem 902 ze sondy 3). Pod základovou spárou byla evidována tmavá hlinitojilovitá uloženina bez nálezů. V ploše chodby byly starší uloženiny odstraněny a nahrazeny zásypem výkopu pro kanalizační přípojku.

4.2. Rok 2022

Jak již bylo uvedeno výše, byly vyměřeny čtyři další sondy (označené 8 až 11). Také tyto sondy měly pověřit skladbu terénů pod současnými podlahami a určit, nakolik umožňují provést jejich novou skladbu bez narušení archeologických terénů (*obr. 3*). Zároveň byla snaha nalézt terény, které předcházely výstavbě budovy radnice, v případě sond 8 až 11 severního objektu (viz výše).

Sonda 8 byla vyměřena tak, aby zachytila terénní situaci vně velkého sklepa pod severozápadním nárožím budovy a také zachytila vztah sklepa a přístupové chodby do něho (místnost 004 – *obr. 3*). Chodba byla bezesporu několikrát upravována a nebylo zřejmé, jaký byl původní rozsah (*obr. 4*). Stavebně historický průzkum ji identifikoval jako dodatečně zřízenou během renesanční přestavby (pokročilé 16. století) a prodloužena byla na současný stav při úpravách po roce 1850. Mladší úpravy dokládala cihlová klenba, a to v celém rozsahu. Po zachycení zdivu přístupové chodby byla sonda dvakrát rozšířena severním směrem s cílem zjistit její rozsah a také ověřit hloubku korun zdivu pod podlahou.

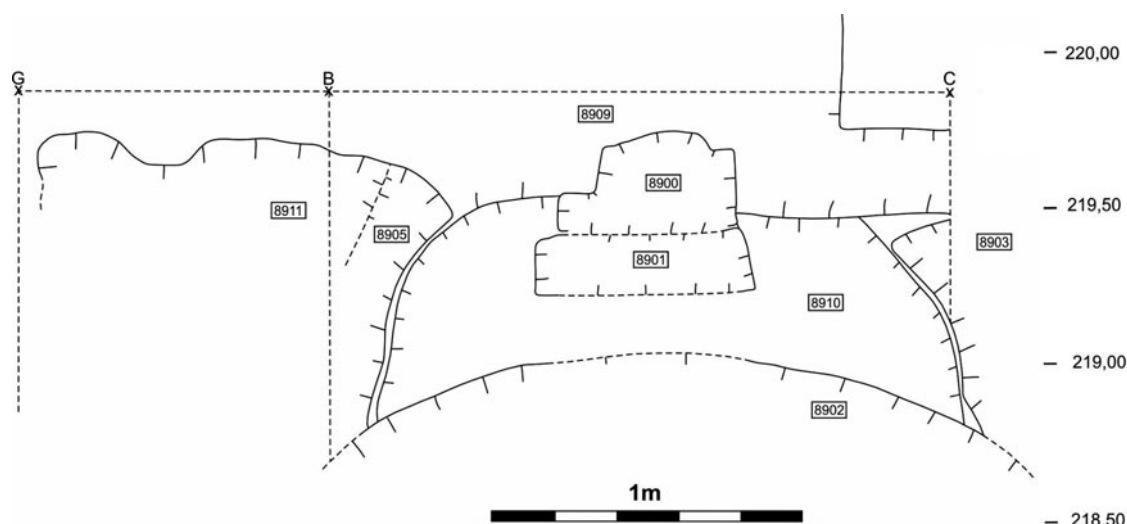
V sondě 8 byla zjištěna jednoduchá terénní situace (*obr. 17–20*). Stratigraficky nejstarší jsou dvě rovnoběžná zdiva ve směru východ–západ (zdi 8903 a 8905). Obě jsou provedena z lomového kamene spojovaného kvalitní pevnou maltou (*obr. 17 a 18*). Přístupný vnější líc (rub klenby) je nepravidelný a jen hrubě formovaný. Jde o zbytky klenby původní a podle provedení gotické přístupové chodby do sklepa. Chodba byla zaklenutá valenou klenbou. Vršek klenby byl probořen a odstraněn. Klenba byla přizděna k východní obvodové zdi sklepa (zeď 8904), jejíž nadzemní část tvoří západní obvodovou zeď místnosti (zeď 8907). Zeď sklepa je zděna podobně jako klenba přístupové chodby, tj. z lomového kamene na měkkou maltu. Ve zdi se objevují také téměř pravoúhle osekané kvádry. Nadzemní zdivo 8907 je v přístupné části vyzděno z cihel na pevnou maltu. V menším množství se objevují malé až střední pravoúhle osekané kameny. Převážná část zdi je omítnuta, a proto pro podrobnější popis ne-

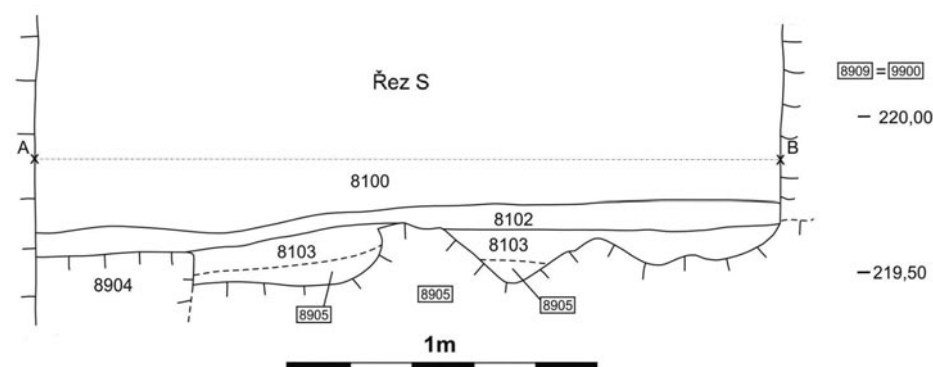
Obr. 17. Český Brod, č. p. 1. Sonda 8 po dokončení. Vpravo dochované části gotické klenby (zdi 8903 a 8905), vlevo rub klenby (zed' 8911). Dole mezi výběhy klenby rub mladší klenby (zed' 8902), překrytý základem příčky (zdi 8900 a 8901). Pohled shora. Foto P. Leiderman.

Obr. 18. Český Brod, č. p. 1. Sonda 8, východní stěna. V popředí dochované části gotické klenby (zdi 8903 a 8905), mezi nimi základ příčky (zdi 8900 a 8901). Patrně pozdější obvodové zdi místnosti (zed' 8909) formou vynášecího pasu (zed' 8910). Pohled od západu. Foto P. Leiderman.

Obr. 19. Český Brod, č. p. 1. Sonda 8, východní stěna. Popis jednotlivých kontextů (zdí) v textu. Kresba P. Leiderman, digitalizace L. Žegklitzová.

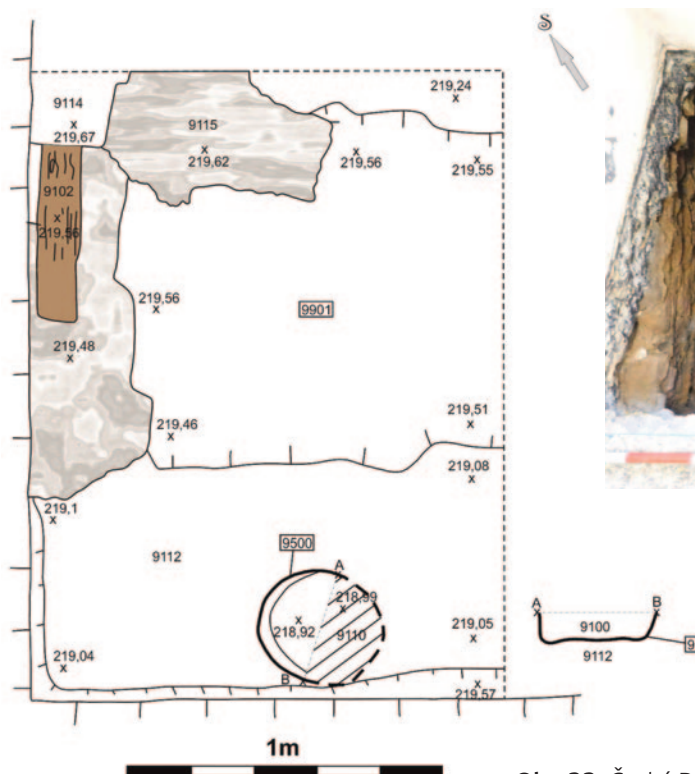

Obr. 20. Český Brod, č. p. 1. Sonda 8, severní řez. Popis jednotlivých kontextů v textu. Kresba P. Leiderman, digitalizace L. Žegklitzová.

přístupná. Na klenbě byly zjištěny zbytky původních klenebních násypů charakteru zahliněné stavební destrukce (uloženiny 8101 /tmavě černošedá písčitojilovitá hlína a nahodilými malými kameny/, 8102 /hnědá písčitá hlína s příměsí malých kamínků/ a 8103 /hnědá písčitá hlína s větší příměsí 20 % malých fragmentů malty/).

V dalším vývoji (tj. po proboření klenby) byla pod ní vyzděna klenba nová, tentokrát z cihel (zeď 8902, cihly o rozměrech $0,3 \times 0,15 \times 0,06$ m spojované kvalitní pevnou maltou). Zbývající prostor mezi novou klenbou, zbytky (výběhy) staré klenby a spodní části východní obvodové zdi místnosti (zeď 8909 – smíšené zdivo z pravoúhle a hrubě osekaných kamenů a cihel na pevnou maltu) byl vyzděn z cihel do podoby vynášecího pasu (zeď 8910 – cihly o stejných rozměrech jako v klenbě 8902 – *obr. 19*). Prostor nad novou klenbou byl v ploše sondy 8 vyplněn jemnou stavební sutí (uloženina 8100 – světlý bělošedý maltový písek s příměsí 20 % zlomků cihel). Do této výplně byla založena cihlová příčka ve směru západ–východ, tj. na šířku místnosti a propojující obvodové zdi místnosti (8904+8907 a 8909). Základ byl zděn jako vynášecí pas (zeď 8901), dochovaná spodní část nadzemní zdi jako běžná cihlová zeď (zeď 8900). Obě části byly zděny z cihel stejných rozměrů jako v klenbě 8902 a vynášecím pasu 8910. Příčka byla později odstraněna (ubourána) a celá plocha byla dorovnána jemnou stavební sutí (stejného charakteru jako uložení 8100). V rozšíření sondy severním směrem byla zjištěna zeď z lomového kamene, vyhlížející shora jako další klenba (zeď 8911 – lomové zdivo z hrubě osekaných na výšku skládaných kamenů, spojovaných kvalitní pevnou maltou – *obr. 17 a 19*). Přizděna byla ke zdi gotické přístupové chodby (zeď 8905) a překryta pouze vyrovnávací vrstvou (uloženina 8100).

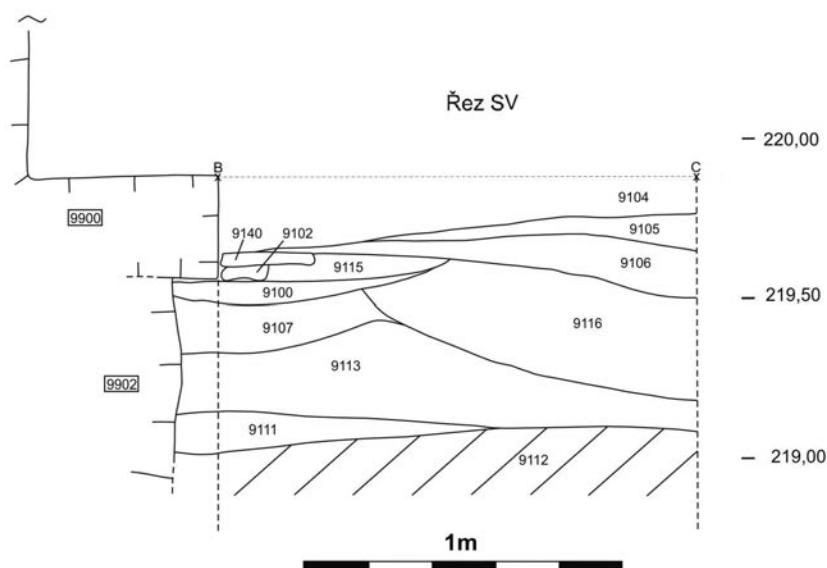
Sonda 9 byla vyměřena v místnosti 009, tj. východně od sondy 8 a z hlediska původního rozsahu budovy vně velkého sklepa (*obr. 3*). Cílem bylo zjistit, jaká terénní situace předcházela výstavbě gotické stavební etapy budovy č. p. 1, a ověřit, zda místnost náleží k původnímu rozsahu severního objektu, jak předpokládá stavebně historický průzkum, nebo je pozdější přístavbou. V sondě o rozměrech $1,5 \times 1,5$ m (*obr. 21–23*) bylo dosaženo podloží (uloženina 9112 – tmavě hnědý jíl), a to v hloubce až 0,8 m pod současnou podlahou (úroveň 218,98–219,1 m n. m.). Do podloží byla vyhloubena kúlová jamka o rozměrech $0,52 \times 0,46$ m a hloubce 0,08 m (výkop 9500, výplň 9110 – tmavě hnědošedá jílovitá hlína s nahodilými malými kamínky). Následně byla překryta nevysokým (max. 0,5 m) sídlištním souvrstvím (uloženiny 9107 /hnědá jílovitá hlína s nahodilými malými kamínky a uhlíky/, 9108 /hnědooranžový hlinitý písek s nahodilými malými kamínky/, 9109 /tmavě šedočerná jílovitá hlína s nahodilou příměsí

Obr. 21. Český Brod, č. p. 1. Sonda 9 v úrovni podloží. Vlevo kúlová jamka (výkop 9500), vpravo gotická zeď 9901. Nahoře základová zeď 9902. Pohled od jihu. Foto autor.

Obr. 22. Český Brod, č. p. 1. Sonda 9. Dole kúlová jamka (výkop 9500), vyhloubená do podloží, nahoře gotické zdivo 9901, překryté trámem mladší podlahy (uloženina 9102) a ještě mladší podlahou z keramických dlaždic (uloženina 9114). Kresba P. Leiderman, digitalizace L. Žegklitzová.

Obr. 23. Český Brod, č. p. 1. Sonda 9, severovýchodní řez. Popis jednotlivých kontextů v textu. Podloží šrafované. Kresba P. Leiderman, digitalizace L. Žegklitzová.

malých kamínků/, 9111 /hnědošedá jílovitá hlína s nahodilou příměsí malých kamínků/, 9113 /žlutobílý hrubý písek s příměsí 30 % malých fragmentů pískovce a malou příměsí kamínků/ a 9117 /hnědý písčitý jíl s příměsí malých kamínků, skvrnkami hnědého písku a nahodilými drobků malty/. Do tohoto souvrství byla zahloblena základová zeď budovy (zeď 9902, lomový kámen skládaný do nepravidelných řádků, zděný na hrubou maltu), tvořící severozápadní roh místnosti. V ploše sondy byl vyhlouben výkop (9501) pro další kamennou zeď (zeď 9901 – hrubě osekane kameny skládané do nepravidelných řádků, spojované světle hnědou písčitou hlínou). Její šířka činila 1,1 m, do sondy zasahovala v délce 1,2 m a pokračovala jižním směrem mimo zkoumanou plochu. Dochovala se do výšky 0,45 m (*obr. 21*).

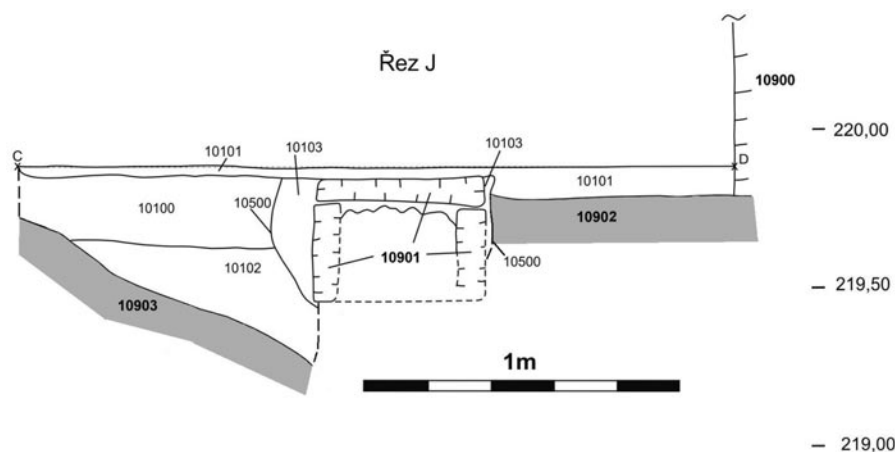
Vývoj pokračoval postavením mladší etapy obvodové zdi místnosti (zeď 9900 – totožná se zdí 8909 v sondě 8), nazdžené na základ 9902. Souvisí s tím zánik zdi 9901, korunu překryla uloženina 9116 (růžově hnědý hlinitý písek s velkou příměsí malých kamínků a nahodilými zlomky cihel a fragmenty malty) a zčásti uloženina 9115 (červenohnědá písčitá hlína s nahodilou příměsí kamínků a fragmentů malty). Při výstavbě zdi 9900 nebo při přípravě staveniště se vytvořila stavební vrstva (uloženina 9100 – hnědooranžový hlinitý písek s nahodilými malými kamínky). Do vrstvy 9115 byla položena nejstarší zjištěná podlaha v místnosti, z níž se dochovala část podkladového trámu (uloženina 9102). Následovala podlaha z keramických čtvercových dlaždic o rozměrech 0,2 × 0,2 × 0,04 m (uloženina 9114). Zbýlý vývoj souvisí s novodobými úpravami – podklady recentních podlah (uloženiny 9104 /světle šedá písčitá škvára s příměsí malých kamínků a drobků malty/, 9105 /světle šedohnědé střední a velké zlomky betonu a malých kamínků/, 9106 /světle šedá písčitá škvára s příměsí 10 % kamínků a nahodilými zlomky malty a asfaltu/).

Sonda 10 byla vyměřena v severozápadním rohu místnosti 003 se záměrem ověřit, jak hluboko se pod podlahou nachází klenba níže ležícího gotického sklepa, a také ověřit, jak hluboko se nachází koruna základového zdiva v okenním výklenku v západní stěně (*obr. 3*). V sondě byla zjištěna velmi jednoduchá terénní situace (*obr. 24 a 25*). Nejstarší prvky představují základ ob-

Obr. 24. Český Brod, č. p. 1. Sonda 10. Vpravo rub klenby gotického sklepa (zeď 10903), vlevo základ obvodového zdiva (zeď 10902). Situace je narušena recentním topným kanálem (zeď 10901). Pohled od jihu. Foto autor.

Obr. 25. Český Brod, č. p. 1. Sonda 10, jižní řez. Popis jednotlivých kontextů v textu. Gotická zdíva 10902 a 10903 zvýrazněna šedě. Kresba P. Leiderman, digitalizace L. Žegklitzová.

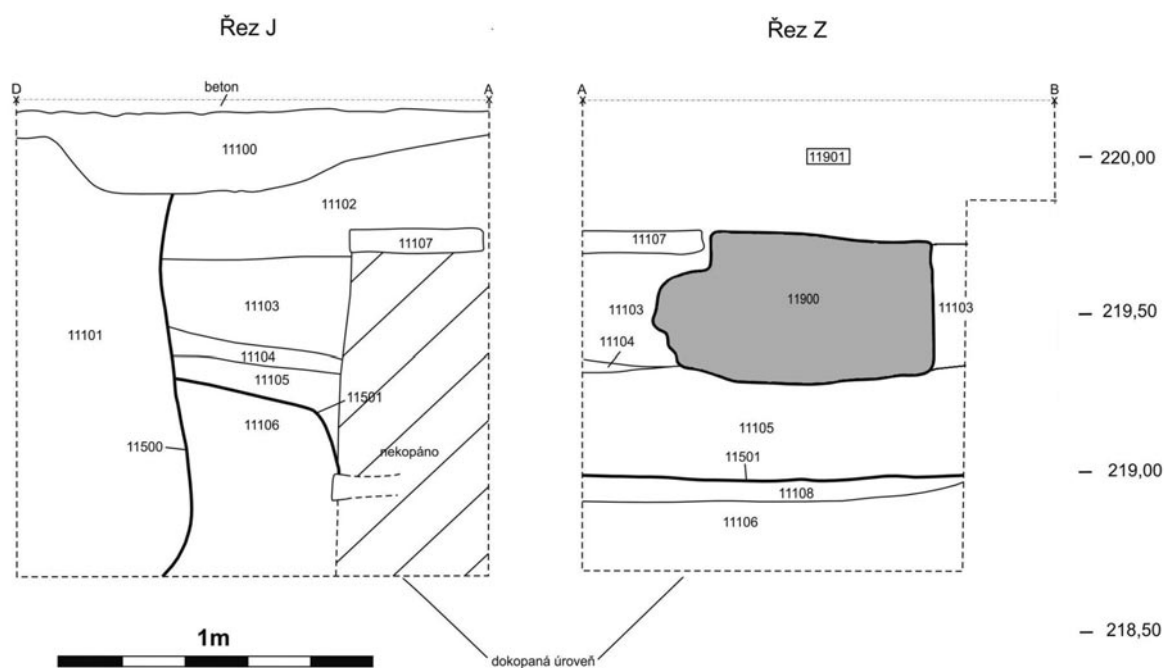

vodové zdi místnosti (zeď 10902 – lomový kámen spojovaný hnědou jílovitopísčitou hlinou) a klenba sklepa (zeď 10903 – lomový kámen spojovaný šedohnědou písčitojílovitou hlinou). Z ní byl odhalen vnější líc v hloubce 0,2 až 0,6 m pod současnou podlahou (obr. 24). Na klenbě se uložil klenební násyp (uloženina 10102 – tmavohnědá jílovitá hlína s příměsí 10 % kamenů), překrytý vrstvou jemné stavební suti (uloženina 10100 – běložlutý písčitý prach s příměsí kamínků a nahodilými drobkami malty a malými fragmenty cihel), tvořící podklad starších, nezachovaných, podlah. Do této vrstvy byl vyhlouben výkop (10500) pro recentní topný kanál (zeď 10901 – cihlové zdivo spojované cementovou maltou, zásyp 10103 – žlutohnědý písek), který lemoval západní a severní stranu sondy (a stěny místnosti). Vývoj uzavřelo položení betonové podlahy (uloženina 10101).

Sonda 11 byla vyměřena v místnosti 007 před schody do sklepů pod budovou. Z pohledu stavebně historického průzkumu tedy vně východní obvodové zdi severního objektu (obr. 3). Ověřit měla právě tuto terénní situaci (obr. 26 a 27). Její rozměry činily 1,5 × 1,5 m. Hloubka sondy dosáhla 1,5 m, přesto nebylo dosaženo podloží (úroveň 219,68 m n. m.). Stratigraficky nejstarší je uloženina 11106 (tmavě černošedý písčitý jíl s příměsí malých kamínků a nahodilými uhlíky a drobkami malty) o zjištěné (neúplné) mocnosti 0,6 m. Jedná se o sídlištní vrstvu, do níž byl následně zahlouben blíže neurčitelný objekt (výkop 11501), z něhož byl v sondě zjištěn jen jeho východní okraj. Byl hluboký 0,2 až 0,3 m a měl ploché dno. Na dně se nacházela dlažba (uloženina 11108) z hrubě osekáných kamenů (50 %) a cihel (50 %) v úrovni 218,8 m n. m. Zbývá mocnost byla vyplněna uloženinou 11105 (hnědá jílovitá hlína s příměsí kamínků a nahodilými zlomky malty a malými fragmenty cihel). Podobný charakter mají také následné uloženiny (11103 /hnědá písčitojílovitá hlína s příměsí kamínků a nahodilými zlomky cihel a malty/, 11104 /bělavá malta s nahodilými fragmenty cihel/ a 11109 /tmavě hnědošedá jílovitá hlína s nahodilými kamínky/) o celkové mocnosti až 0,7 m. Do těchto vrstev bylo založeno základové zdivo západní obvodové zdi místnosti (zeď 11900 – kamenné zdivo kladené do nepravidelných řádků s příměsí 10 % cihel na kvalitní maltu/, nadzemní zdivo stejného charakteru označeno jako zeď 11901). K němu byla přiložena mladší podlaha z cihel (uloženina 11107, rozměry cihel 0,3 × 0,15 × 0,06 m, spáry vyplněné písčitou hlinou, úroveň 219,78 m n. m.), převrstvená planýrkou nebo navážkou (uloženina 11102). Z této úrovně byl hlouben výkop (11500) pro recentní inženýrské sítě, který poničil terénní situaci ve větší části sondy (výplň 11101 – šedohnědá písčitá hlína s příměsí kamenů /20 %/, fragmentů cihel /10 %/, malých

Obr. 26. Český Brod, č. p. 1. Sonda 11. Základové zdivo (zeď 11900) a torzo podlahy z keramických dlaždic (uloženina 11107). Pohled od východu. Foto P. Leiderman.

Obr. 27. Český Brod, č. p. 1. Sonda 11, jižní (vlevo) a západní (vpravo) řez. Popis jednotlivých kontextů v textu. Základové zdivo (zed' 11900) zvýrazněno šedě. Kresba P. Leiderman, digitalizace L. Žegklitzová.

fragmentů malty a vápna). Jeho hloubka přesáhla 1,5 m (tj. dosaženou hloubku sondy). Vývoj se uzavřel položením betonové podlahy s jejím podkladem (uloženina 11100 – světle šedohnědá písčitojilovitá hlína s velkou příměsí kamenů /30 %/ a nahodilými zlomky cihel, malty a betonu).

5. Rozbor nálezů

Během archeologických prací bylo získáno s přihlédnutím k charakteru prací relativně malé množství archeologických nálezů. Z převážné části se jedná o stratifikovaný materiál a z uloženin, důležitých pro posouzení stratigrafického vývoje.

Keramické nálezy byly popsány a analyzovány podle technologického provedení na základě makroskopicky pozorovaných rysů (velikost a druh ostřiva, výpal, úprava povrchu a lomu, v menší míře také barva), a to na základě zkušeností s keramickými soubory z jiných regionů (Chrudimsko – Frolík 2019; Praha – Frolík 2017b) a se soubory přímo z Českého Brodu (Kouřimské předměstí – Frolík 2021; č. p. 87 – Frolík 2023). Doplněno je jejich orientační stáří, zdůvodněné níže při detailním rozboru.

Rozlišeno celkem bylo 15 technologických skupin (keramických tříd), označených CB1 až CB15.

- CB1** – keramické zboží s glazurou na vnitřní straně, bez dalšího rozlišení (14.–17. století).
- CB2** – redukční výpal, ostřivo převážně mikroskopické, povrch jemný, někdy leštěný či kovově lesklý, lom šedý či bělošedý, vytáčení, odstíny šedé barvy (14.–17. století).
- CB3** – redukční výpal, jemnější ostřivo, hladký povrch, vytáčení, převážně hnědé a šedé odstíny (14.–15. století).
- CB4** – spíše redukční výpal, ostřivo s jemnými šupinkami slídy, především na povrchu, hladký nebo jemně krupičkový povrch (13.–14. století), tzv. keramika „hradištní tradice“.
- CB5** – oxidační výpal, jemnější ostřivo s nepočetnými šupinkami slídy v hmotě, hladký povrch, hnědé a hnědošedé odstíny (13.–15. století).
- CB6** – sendvičový efekt, jemné ostřivo, velmi jemné šupinky slídy, tenkostěnný, povrch hladký až mírně kožovitý, kvalitní výpal (14.–15. století).
- CB7** – sendvičový efekt, výraznější ostřivo bez slídy, povrch hladký až kožovitý, hnědé odstíny (14.–15. století).

- CB8** – oxidační výpal, ostrivo tvořené jemnými šupinkami slídy a pískem, hladký povrch, pravděpodobně obtáčení (12./13.–14. století), tzv. hradištní keramika.
- CB9** – oxidační výpal, jemná keramická hmota, jemný povrch, vytáčení, světlé barvy, nejčastěji béžové a světle hnědé odstíny (14.–16. století).
- CB10** – oboustranně glazovaná keramika bez dalšího rozlišení (16.–19. století).
- CB11** – redukční výpal, jemná keramická hmota se středním ostrivem, vytáčení, světle šedé či bělošedé odstíny (14.–16. století).
- CB12** – oxidační výpal, výraznější ostrivo bez slídy, tvrdý výpal, vytáčení, převážně hnědé odstíny (14.–16. století).
- CB13** – keramický materiál s příměsí tuhy ve hmotě, bez dalšího rozlišení (12.–14. století).
- CB14** – oxidační výpal, písčité ostrivo bez slídy, často hojně, měkký výpal, hladký povrch, převážně odstíny hnědé barvy (12./13.–14. století), tzv. keramika „hradištní tradice“.
- CB15** – oxidační výpal, jemnější ostrivo, opticky tvrdý výpal, lom bělavý, hladký povrch, vytáčení, bělavé či okrové odstíny, často s červeným malováním (13.–15. století).

Železné předměty (hřebíky, podkovy apod.) jsou klasifikovány podle systému vypracovaného pro nálezy ze Sezimova Ústí (*Krajíc 2003*).

5.1. Kuchyňská a stolní keramika

Nejpočetnější nálezy náleží kuchyňské a stolní keramice, která byla získána téměř ze všech sond (s výjimkou sond 7 a 10), i když její výpovědní hodnota je rozdílná. Z některých uloženin nebyla keramika vyzdvížena vůbec nebo jen v malém množství, malá část nálezů je nestratifikovaná. V souladu s etapami výzkumu je analýza rozdělena na soubor ze sond 1 až 6 (rok 2017 a 2018) a sond 8 až 11 (rok 2022).

Soubor keramických fragmentů ze sond 1 až 6 je posuzován společně, protože terénní situaci můžeme propojit. Ze stratigraficky nejstarších uloženin pochází největší soubor z uloženiny 110 v sondě 2 (33 kusů). Nejpočetněji je zastoupena keramická třída CB14, charakteristická pro českobrodskou keramiku 13.–14. století (23 kusů – *obr. 28:7,8,11–18,26,27*). Identifikovat můžeme hrnce (dva zlomky, okrajová profilace okruží, *obr. 28:14,15*) a kahánek s jednoduše profilovaným okrajem (*obr. 28:16*). Ve výzdobě nacházíme rytou šroubovici a vrypy (*obr. 28:13,18,26,27*). Další třídu CB9 zastupuje pět zlomků. Tato skupina nastupuje ve 14. století, ale jako obvyklé oxidačně pálené vrcholně středověké zboží pokračuje až do 16. století. Dva zlomky, z toho jeden z pokličky, náleží třídě CB5 (*obr. 28:11*). Zbývající tři zlomky zastupují tři keramické třídy (jeden zlomek CB3 a jeden zlomek CB12). Třetí tvoří okrajová část hrnce s výzdobou červeně malovanými liniemi třídy CB15 (*obr. 28:17*). Soubor lze celkově zařadit do starší části 14. století se zastoupením keramiky, která může zasahovat i do století 13. Jen jediný zlomek byl nalezen v uloženině 109 (výplni objektu 500) v téže sondě. Jedná se o okrajový zlomek hrnce s profilací nepravého okruží třídy CB14, která ho řadí do 14. století (*obr. 28:10*). Stratigraficky je mladší než výše popsaná uloženina 110.

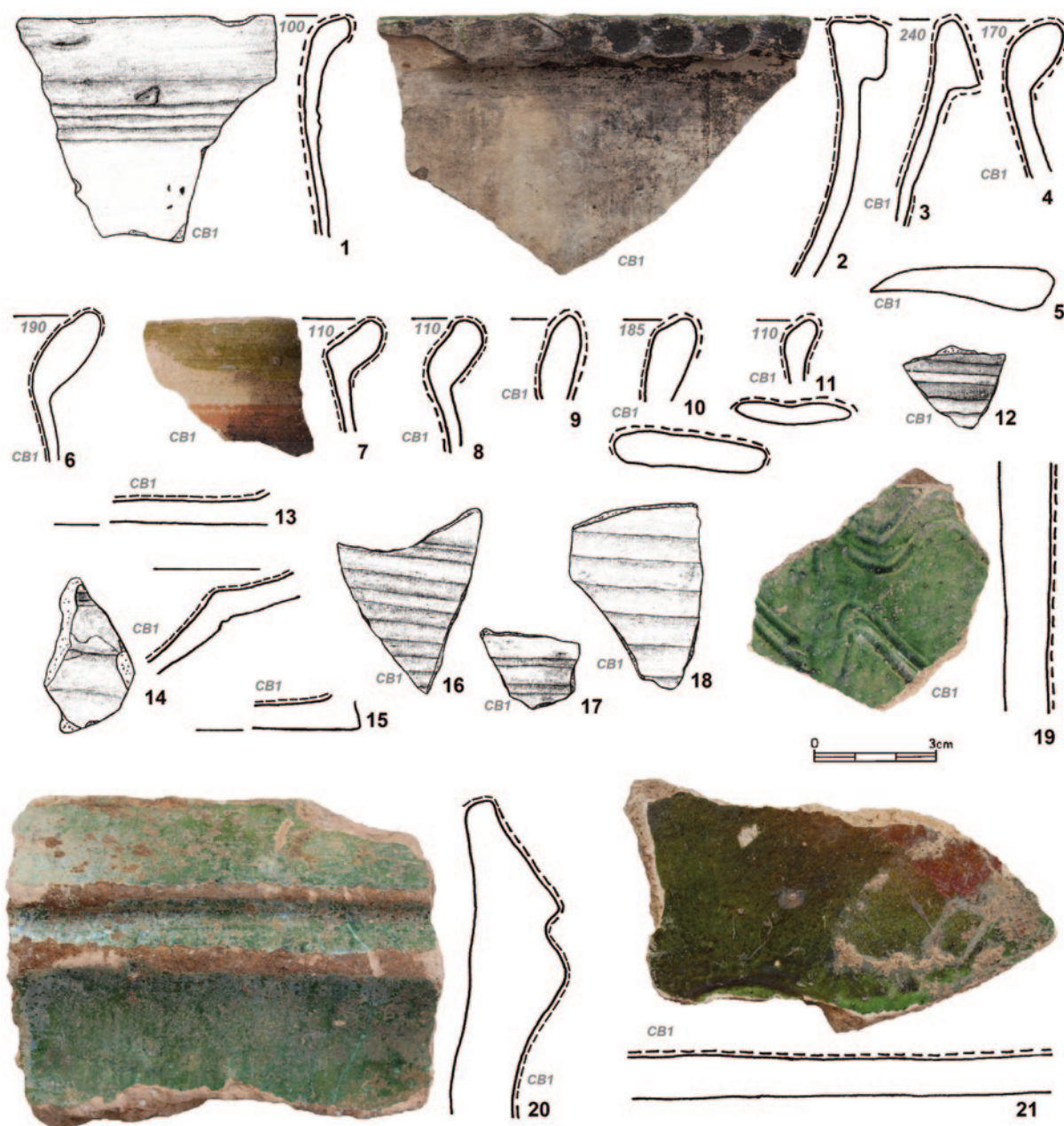
Ze stratigraficky nejstarší části terénní situace v sondě 3, uloženiny 116, byl vyzdvížen soubor sestávající z 11 zlomků, všechny jedné třídy CB1, charakteristické glazurou na vnitřní straně (*obr. 28:19–23*). Zastoupen je mírně ovalený okrajový zlomek hrnce (*obr. 28:19*) a okrajový, jednoduše profilovaný zlomek nádoby (misky?) s plastickou výzdobou pokrytou glazurou na vnější straně (*obr. 28:20*). Výzdoba je provedena rytou šroubovicí, vývalkovou šroubovicí a červenými liniemi (*obr. 28:21–23*). Soubor je možné zařadit do 16. století.

34 keramických fragmentů bylo objeveno v uloženině 111 v sondě 4 (*obr. 29:1–19*) včetně jednoho zlomku kachle. Naprosto převažuje jednostranně glazovaná keramika třídy CB1 (30 zlomků). Identifikovat můžeme šest hrnců (*obr. 29:1,4,6–9*), tři nádoby s uchem (*obr. 29:5,10,11*), trojnožku (*obr. 29:3*), talíř nebo plochou misku (*obr. 29:14*) a pekáč (*obr. 29:2*). Okraje jsou ovalené, přehnuté, zesílené a okraj pekáče snad můžeme charakterizovat jako okruží. Ve výzdobě registrujeme rytou nebo vývalkovou šroubovici a červeně malované linie. Pekáč je na okraji zdoben řadou důlků (řetízování). Zbývající tři zlomky náleží třídě CB9. Především přítomnost talíře a pekáče dovoluje soubor zařadit nejdříve do pokročilého 16. století.

Obr. 28. Český Brod, č. p. 1. 1–3 – sonda 1, uloženína 101; 4–6, 9 – sonda 2, uloženína 101; 7, 8, 11–18, 26, 27 – sonda 2, uloženína 110; 10 – sonda 2, uloženína 109; 19–23 – sonda 3, uloženína 116; 24–25 – sonda 3, uloženína 101; 28–35 – sondy 5 a 6, začišťování a sběr. Keramika. Glazura je vyjádřena čárkovně po obvodu keramického zlomku. Kresba a foto autor a M. Sedláčková.

Obr. 29. Český Brod, č. p. 1. 1–19 – sonda 4, uloženína 111; 20, 21 – sondy 5 a 6, začišťování a sběr. Keramika. Glazura je vyjádřena čárkovaně po obvodu keramického zlomku. Kresba a foto autor a M. Sedláčková.

Ve třech sondách (1 až 3) byla keramika získána z uloženíny 101, stratigraficky jedné z nejmladších (13 zlomků – *obr. 28:1–6,9,24,25*). Nejpočetněji byla opět zastoupena jednostranně glazovaná keramika třídy CB1 (devět zlomků). Zastoupen je okrajový zlomek (zesílený až mírně ovalený) hrnce s červeně malovaným dekorem (*obr. 28:25*) a trojnožka (*obr. 28:5*). Dvěma zlomky se prezentuje třída CB9, tj. oxidačně vypálené vrcholně středověké zboží. Zajímavá je spodní část svícnu s plochým dnem a odsazením na těle (*obr. 28:1*). Oboustranně glazované zboží zastupuje jednoduše profilovaný okrajový zlomek hrnce, náležející ke zboží typu Boleslawiec 18.–19. století (*obr. 28:5*). Naopak starším reziduem je zlomek třídy CB14, okrajový zlomek hrnce s profilací nepravého okruží (*obr. 28:4*). Nálezy z uloženíny 101 představují smíšený soubor pokrývající 14. až 19. století a vzniklý až v souvislosti s nejmladšími úpravami budovy.

Stejného původu je nejspíše také nestratifikovaný soubor získaný při začišťování torz cihlových podlah (sondy 5 a 6) čítající včetně tří zlomků kachlů celkem 14 kusů (*obr. 28:28–35* a *29:20,21*). Deset zlomků hrnčiny náleží třídě CB1 a objevují se zde dva okraje hrnců s okrajem zesíleným a ovaleným

(*obr. 28:30,35*), jeden okraj trojnožky (*obr. 28:34*) a jeden zlomek hrnce s náběhem na ucho a ovaleným okrajem (*obr. 28:31*). Oboustranně glazovaný je okrajový zlomek talíře s bílou glazurou, na okraji zdobený modře provedenou linií s nepravidelnými kroužky či oválky (*obr. 28:33*). Celkově se jedná o novověkou keramiku (17.–18. století).

V roce 2022 byla nejsložitější terénní situace zkoumána v sondě 9 a také jako jediná zachytila vývoj od úrovně podloží. Do podloží byla zahloblena kúlová jamka, v níž byly nalezeny čtyři keramické zlomky. Jeden z nich je pravěký, podle výzdoby vrypy v nepravidelných řadách náleží době římské (*obr. 30:43*), která byla evidována ve výkopech na náměstí Arnošta z Pardubic i Husově náměstí (*Frolík 1996, 740*). Zbývající tři zlomky odpovídají keramické třídě CB14, tj. typické pro zboží 13.–14. století v Českém Brodě. Okrajový zlomek typologicky náleží k nízkým okružím (*obr. 30:42*). Kúlovou jamku můžeme podle toho zařadit do konce 13. nebo staršího 14. století.

S vývojem do postavení současné budovy souvisí uloženiny 9109, 9108 a 9107. Nejstarší z nich (9109) poskytla nejpočetnější keramický soubor (26 zlomků – *obr. 30:25–34,36–41*). Nejvíce je zastoupena keramická třída CB9 (18 zlomků), tj. oxidačně pálené vrcholně středověké zboží ze 14.–16. století, obvykle s jemnou keramickou hmotou. Identifikovat můžeme nejméně čtyři hrnce, jednu nádobu s uchem a kahánek (*obr. 30:25,28,29,31,36–38*). Okrajové zlomky mají jednoduchou profilaci nebo profilaci okruží. Další je třída CB7 se třemi zlomky a třída CB15 se dvěma zlomky včetně okrajového zlomku s profilací okruží a zvýrazněného červenou linií (*obr. 30:30*). Tato keramika nastupuje ve 13. století jako výrazná inovace a přetrvává nejméně do 15. století. Ostatní třídy jsou zastoupeny jen jednotlivými kusy: CB2 (okrajový zlomek s profilací nepravého okruží s redukčním výpalem, charakteristickým pro 14.–17. století – *obr. 30:26*), CB3 (okrajový zlomek s profilací malého vzhůru vytaženého okraje, také s redukčním výpalem, náležejícím 14.–15. století – *obr. 30:27*) a CB14 (kahánek s jednoduše profilovaným okrajem, 14. století – *obr. 30:40*). Soubor může pokrývat delší časové období (14.–16. století). Stratigrafická situace a vývoj budovy naznačuje datování do starší části toho intervalu (14.–15. století). Nálezy z uloženin 9107 a 9108 posuzujeme společně, protože většina z nich byla bez rozlišení vyzvednuta z obou vrstev (celkem šest zlomků – *obr. 30:17,19,35*). Nejstarší je atypický pravěký zlomek představující starší reziduum. Zbylou část představují dva zlomky třídy CB7, dva zlomky třídy CB 9 a jeden třídy CB14. Nevýrazný soubor můžeme datovat stejně jako soubor z uloženiny 9109, tj. do 14.–15. století.

Soubor z uloženiny 9100 pochází z období po postavení zdiv stojící budovy (zdi 9902 a 9900) a sestává ze čtyř zlomků (*obr. 30:22–24*). Mezi nimi se nachází okrajový zlomek hrnce s profilací nepravého okruží třídy CB3 (*obr. 30:23*). Další náleží třídě CB9. Nejmladší jsou dva zlomky třídy CB1, pro niž je charakteristické užití glazury především na vnitřní straně. Jeden zlomek pochází z neurčitelné nádoby, druhý je součástí pravděpodobně rámového kachle (část rámu nebo ztužujícího žebra – *obr. 30:22*). Podle toho soubor pochází ze 16. století s přesahem do století sedmnáctého.

Podle nálezové situace se další vývoj již odehrával v interiéru. Dokládá to uloženina 9102 (část dřevěného podkladu podlahy), z níž pochází jeden zlomek keramické třídy CB1 (*obr. 30:18*). S mladšími úpravami a úrovněmi podlah souvisí uloženiny 9104, 9105 a 9106, při čemž keramické zlomky pocházejí z uloženin 9104 a 9106. Starší uloženina 9106 poskytla dva keramické fragmenty (*obr. 30:20,21*). Jeden náleží většímu hrnci s kvalitním, tvrdým oxidačním výpalem a s profilací nepravého okruží na okraji (třída CB12 – *obr. 30:20*). Velmi kvalitní provedení ho odlišuje od keramiky této třídy, u níž hledáme původ v Českém Brodě. Druhý zlomek, také okrajový (ovalený okraj) je oboustranně glazovaný a pochází z trojnožky (CB1 – *obr. 30:21*). Oba zlomky náleží novověkému zboží z období 16.–18. století. Stratigraficky ještě mladší jsou čtyři zlomky z uloženiny 9104 (*obr. 30:14–16*). U dvou se jedná o jednostranně glazované zboží (CB1), identifikovat lze nádobu s uchem s jednoduše (?) profilovaným okrajem (*obr. 30:15*). Zbylé dva jsou oboustranně glazované (CB10). Jedním je okrajový zlomek většího hrnce s prohnutým okrajem, zdobený dvěma vodorovnými rýhami (*obr. 30:14*). Druhým je okrajový zlomek pokličky, náležející ke zboží ze slezského Boleslawiece (*obr. 30:16*). Podle toho je možné tento malý soubor datovat do 18. nebo až 19. století.

Celkově početnější, i když jen ze dvou zkoumaných uloženin (11103 a 11106) jsou nálezy ze sondy 11. Ze stratigraficky nejstarší uloženiny 11106 pochází celkem 40 keramických fragmentů (*obr. 31:15–36*) šesti keramických tříd. Nejpočetněji je zastoupena třída CB14 (20 zlomků), z nichž tři patří hrncům

Obr. 30. Český Brod, č. p. 1. 1–8 – sonda 8, uloženína 8100; 9–13 – sonda 8, uloženína 8101; 14–16 – sonda 9, uloženína 9104; 17, 19 – sonda 9, uloženína 9107; 18 – sonda 9, uloženína 9102; 20, 21 – sonda 9, uloženína 9106; 22–24 – sonda 9, uloženína 9100; 25–34, 36–41 – sonda 9, uloženína 9109; 35 – sonda 9, uloženíny 9107 a 9108; 42, 43 – sonda 9, uloženína 9110. 6 – porcelán, ostatní keramika. Glazura je vyznačena čárkovaně po obvodu keramického zlomku. Kresba a foto autor a M. Sedláčková.

s okrajovou profilací okruží nebo nepravého okruží (*obr. 31:15,16,22*) a jeden pokliče s jednoduše profilovaným okrajem (*obr. 31:28*). Těla nádob jsou zdobena rytou i vývalkovou šroubovicí (*obr. 31:26,30–33*). Druhou nejpočetněji zastoupenou skupinou je CB9 (15 zlomků), k níž náleží nejméně jeden hrnec s jednoduše profilovaným okrajem (*obr. 31:18*) a dvě nádoby s uchem (*obr. 31:20,21*). Objevuje se ještě další, jednoduše profilovaný okraj, u něhož není zřejmé, z jaké nádoby pochází (*obr. 31:36*). Také zde ve výzdobě převažuje rytá a vývalková šroubovice (*obr. 31:29,34,35*). K redukčně pálenému zboží třídy CB2 můžeme

přiřadit dva zlomky, z toho jeden náleží nádobě s uchem a s jednoduše profilovaným okrajem (*obr. 31:23*). Zbývající třídy jsou zastoupeny jednotlivostmi (CB4 – poklička s jednoduchým knoflíkem /*obr. 31:24*; CB6 a CB12 – okrajový zlomek s profilací nepravého okruží /*obr. 31:17*/). Pro datování souboru je důležité, že se v něm neobjevuje jednostranně glazovaná zboží (třída CB1) a převažuje vrcholně středověká keramika tříd CB9 a CB14, z nichž druhá je charakteristická pro 14. století. Tomu neodporuje ani přítomnost redukčně pálené keramiky třídy CB2, jejíž početnější výskyt nastupuje od pokročilého 14. století. Z Českého Brodu je doložena v souborech již ze starší části 14. století (*Frolík 2023*). Soubor zřejmě pokrývá delší časové období 14. století a pravděpodobně i starší části (?) 15. století.

Z uložení 11103 bylo získáno 26 zlomků keramiky včetně tří zlomků kachlů, které budou analyzovány zvlášť (*obr. 31:1–14*). Převažuje jednostranně glazovaná keramika (CB1), převážně ze stěn nezdobených nádob. Pokud se výzdoba objeví, tvoří ji rytá nebo vývalková šroubovice (*obr. 31:5,8,9*). Jeden zlomek náleží oxidačně pálenému zboží třídy CB12 (*obr. 31:6*). Pět zlomků je zastoupena oboustranně glazovaná keramika (třída CB10). Výrazný je okrajový zlomek talíře s bělavou glazurou a dekorem z modrých křížků na vnitřní straně (*obr. 31:1*). Třikrát se objevuje zboží typu Boleslawiec (*obr. 31:2*). Poslední zlomek pochází z výdutě nádoby s prořezávanou stěnou (*obr. 31:3*). Malý fragment nedovoluje jednoznačné určení nádoby, z níž pochází. Mohl by pocházet z mísy na prořezávané nožce (*Blažková 2016, 294*). Obdobný zlomek je v Českém Brodě znám z parcely domu č. p. 87 v ulici Krále Jiřího (*Frolík 2023, 277, obr. 30*). Soubor zahrnuje delší časové období s počátkem v 16. století. Oboustranně glazovaný talíř lze zařadit do 16.–17. století, stejně jako zlomek nádoby z prořezávanou stěnou. Mladší jsou zlomky skupiny Boleslawiec, které by měly náležet až 18.–19. století.

Sonda 8 vykázala stratigraficky jednoduchou situaci a celkem jen malý počet keramických zlomků (17 zlomků) z uložení 8100 a 8101. Starší uložení 8101 je pozůstatkem klenebního zásypu a pochází z ní pět keramických zlomků (*obr. 30:9–13*). Jeden je pravěký a podle provedení (zdrsňovaný povrch, *obr. 30:13*) by s ohledem na jiné pravěké nálezy z centra Českého Brodu náležel nespíše do doby bronzové (*Frolík 1996, 740*). Zbývající tvoří zlomky zřejmě jedné nádoby třídy CB4, která je datována do 13.–14. století. Vzhledem ke stratigrafické situaci (uložení se nachází na klenbě z 19. století) se jedná o druhotně přemístěné fragmenty.

Stratigraficky ještě mladší je uložení 8100 se 13 zlomky včetně jednoho zlomku kachle, který bude analyzován zvlášť. Stejnoměrně (po pěti zlomcích) jsou zastoupeny třídy CB1 (jednostranně glazovaná keramika, v tom okrajový jednoduše profilovaný zlomek hrnce, *obr. 30:2*) a CB 10 (oboustranně glazovaná keramika, nádoba s uchem, plochá miska, dva hrnce s okrajem s profilací nepravého okruží, *obr. 30:1,3,4,7*). Jedním fragmentem je zastoupena oxidačně pálená vrcholně středověká keramika třídy CB12 a také vrcholně středověká redukčně pálená keramika třídy CB2. Nejmladší je zlomek porcelánového šálku s uchem (*obr. 30:6*). Pro datování platí totéž jako pro uložení 8101, tj. po roce 1850 nebo ještě mladší.

5.2. Kamnové kachle

Součástí souboru keramiky byly také nepočetné fragmenty kachlů, ze sezon 2017/2018 a 2022 celkem devět (*obr. 28:8; 29:19–21; 30:5,22 a 31:11,12,19*). Pocházejí ze stratigraficky mladších až nejmladších uložení. Všechny kachle byly zeleně glazované (v jednom případě se dochovala jen skvrna glazury). Jedná se o zlomky čelních vyhřívacích stěn komorových kachlů, a to nezdobené (čtyři zlomky – *obr. 28:28; 29:21 a 31:12,19*), s vegetabilním (?) motivem (*obr. 31:11*) a nejasným plastickým motivem (*obr. 30:5*). Nejmasivnější je zlomek nezdobeného římsového kachle, korunního nebo patečního, na němž oblý vývalek přechází ve větší výžlabek (*obr. 29:20*). Obecně se jedná podle provedení o renesanční až barokní kachle. Přesnější zařazení nedovoluje nevýraznost souboru. Pravděpodobně z rámu nebo ztužujícího žebra pochází zlomek blíže neurčeného kachle (*obr. 30:22*). Posledním fragmentem je část čelní vyhřívací stěny (?) se zelenou glazurou a výzdobou hřebenovou vlnicí (*obr. 29:19*). Pokud se jedná o zlomek kachle, měl by plochou čelní vyhřívací stěnu s popsáním dekorem. Mohlo by se také jednat o část keramické trouby, pravděpodobně dvířek, protože pro kachel se jedná o neobvyklou výzdobu. Z datování zlomků vyplývá, že byly součástí kamen renesanční a barokní radnice. Jejich přesné umístění neznáme.

Obr. 31. Český Brod, č. p. 1. 1–10 – sonda 11, uloženina 11103; 11–36 – sonda 11, uloženina 11106. Keramika. Glazura je vyznačena čárkovaně po obvodu keramického zlomku. Kresba a foto autor a M. Sedláčková.

5.3. Ostatní nálezy

Kromě stolní a kuchyňské keramiky a zlomků kachlů byly získány i ukázky stavební keramiky. Součástí budovy byly po chronologicky mladších úpravách podlahy z keramických dlaždic. Malý fragment v původním uložení byl zjištěn v sondě 9 (uloženina 9114). Jednalo se čtvercové keramické dlaždice ($19 \times 19 \times 3,0$ až $3,8$ cm). Uloženina souvisí s úpravami po roce 1850. Torza cihlových podlah byla dokumentována v sondách 5 a 6 (*obr. 16*). Byla ponechána na místě a překryta novou podlahou. Střešní krytina je zastoupena fragmentem tašky (amorfní zlomek) z uložení 9100 v sondě 9, která je podle keramických zlomků datována do 16. století s možným přesahem do 17. století. Zlomek prežvu byl vyzvednut z uložení 111 v sondě 4. I zde se jeho datování odvíjí od dalších nálezů z této uložení, tj. do 16. století. Dva zlomky prežvů pocházejí z nestratifikovaného souboru v sondách 5 a 6.

Kromě keramiky bylo získáno také nevelké množství nálezů z jiných materiálů. Nejvíce jich bylo vyrobeno ze železa (11 kusů). Převážně se jedná o hřebíky a jejich fragmenty. Typologicky lze určit jen část z nich (*Krajč 2003*, 64–68). Tři patří ke hřebíkům bez hlavy, konkrétně klíčům typů VIIIA a VIIIB (*obr. 32:9,10*) a jeden pravděpodobně typu IX (*obr. 32:6*). Hřebíky s hlavou zastupují typy IB (*obr. 32:14*) a IIIA (*obr. 32:12,15*). Tři zůstávají typologicky neurčené (*obr. 32:7,8,13*). Hřebíky představují typické stavební předměty, často s upevňovací funkcí. Zbývají dva zlomky neurčitelných (stavebních?) kování (*obr. 32:16,17*). Chronologicky jsou necitlivé a jejich datování se odvíjí od uložení, z kterých byly vy-

Obr. 32. Český Brod, č. p. 1. 1 – sonda 8, uložení 8100; 2 – sonda 9, uložení 9109; 3, 4 – sonda 3, uložení 101; 5, 11 – sonda 11, uložení 11103; 6–10 – sonda 3, uložení 116; 12 – sonda 1, uložení 101; 13, 14 – sonda 9, uložení 9104; 15 – sonda 9, uložení 9102; 16, 17 – sonda 11, uložení 11106. 1 – bronz, 2 – kost, 3–5, 11 – sklo, ostatní železo. Kresba a foto autor.

zvednuty. Posledním kovovým předmětem je malý kuželovitý knoflík se dvěma otvory na nitě (*obr. 32:1*), pocházející z uložení 8100. Obdobné hladké, vypuklé knoflíky z barevných kovů, event. mosazi jsou doloženy od 2. poloviny 15. století v Brně nebo na hradě Rokštejně (*Šlancarová 2018*, 82–85, 89). Českobrodský nálezy pochází z uložení 19. století, je tedy nejspíše starší příměsí.

Další knoflík z uložení 9109 je kostěný, plochý s pěti dírkami (*obr. 32:2*). V této uložení se nacházela keramika z delšího časového období (14.–16. století). Sama uložení spadá spíše do mladší části tohoto intervalu. Knoflík však působí ještě mladším dojmem.

Zbývá devět fragmentů skleněných nádob. Pět jich pochází z uložení 101, tři v sondě 1 a dva pocházejí ze sondy 3. V sondě 1 pochází jeden zlomek z našedlého skla z těla neurčené nádoby. Další je ze střední části okenního terčíku, jehož rozměry zůstávají neurčitelné. Sklo je nazelenalé. Třetí, opět z nazelenalého skla, také zastupuje ploché okenní sklo, ale nelze rozhodnout, zda z okenní tabule nebo terčíku. V sondě 3 je jeden zlomek ze spodní části víceboké (nejspíše čtyřboké) lahve s pravděpodobně žebrovaným tělem ze světle zeleného skla (*obr. 32:4*). Druhý, bezbarvý, je ze stěny blíže neurčitelné nádoby s optickým dekorem půlobloučků nebo drobných arkád (*obr. 32:3*). Víceboké lahve se v našem prostředí objevují od 16. století, arkádový dekor v témže období. Všechny fragmenty (s možnou výjimkou ploché okenní tabule) jsou v uložení 101 starším reziduem. Z uložení 9109 v sondě 9 byl vydvížen zlomek z těla neurčené silnostěnné nádoby z našedlého skla, který může být datován jen podle dalších nálezů z téže uložení. V uložení 111 v sondě 4 byl nalezen drobný nezdobený fragment barokního křídového skla, pravděpodobně mírně vypíchnutého dna. Z uložení 11103 v sondě 11 pocházejí dva skleněné zlomky. Jeden představuje hrdlo lahve s úzkým hrdlem a prstencem na okraji (*obr. 32:5*). Provedení odpovídá baroknímu křídovému sklu. Starší je okrajová část patky s jednoduchým okrajem a nevýraznými šikmo orientovanými žebry na horní ploše z namodralého skla (*obr. 32:11*). Nejspíše se jedná o patku větší číše, provedení směřuje také spíše do renesančního období (*Frolík – Musil – Rohanová et al. 2023*). Oba zlomky jsou opět starším reziduem v uložení, z níž jsou nejmladší nálezy datovány do 18.–19. století.

Ojedinělým nálezem zůstává devět hrudek strusky, osm železitých a jedna sklovitá (dohromady 638 g) z uložení 110 v sondě 2. Uložení je datovaná do 14. století, tj. ze situace, která je zřejmě starší než budova radnice, ale není zřejmé, zda je struska dokladem pyrotechnologické činnosti na místě. Spíše se do výplně dostala náhodně z okolí. Struska se ve větším množství vyskytovala např. v depresi jižně od budovy radnice, zaplněné odpadem, datovaným do pokročilého 13. a do 14. století (*Frolík 2017c*).

Kolekci nálezů doplňují neurčené zvířecí kosti (sonda 2 – uložení 109, 110; sonda 3 – uložení 101, 116; 4 – uložení 111; sonda 8 – uložení 8100, 8101; sonda 9 – uložení 9100, 9102, 9107+9108, 9109, 9111; sonda 10 – uložení 10100; sonda 11 – uložení 11103, 11106).

6. Rekonstrukce terénního vývoje a vývoje budovy

Osm regulérně vyhloubených sond představuje první archeologické nahlédnutí pod podlahy bývalé radnice. Poskytlo rozdílné terénní situace a jejich svědectví se dá propojit jenom částečně. Nespojité je zejména situace mezi severním a jižním objektem, jak byly vymezeny stavebně historickým průzkumem. Jedním z cílů výzkumu bylo časově zařadit odhalená zdiva. Žádná sonda však nebyla vyhloubena u zdi oddělující oba objekty od sebe a potřebné detaily neodhalil (pro nepřístupnost) ani stavebně historický průzkum. Vyhodnocení bude provedeno zvlášť pro oba objekty.

Společně můžeme hodnotit jenom situace, které podle časového zařazení předcházejí výstavbě obou objektů. V sondě 2 představuje nejstarší situaci sídlištní vrstva (uložení 110) datovaná do 14. století, zřejmě jeho starší části. Následovala výstavba kamenného objektu (zeď 911). Podle stratigrafické situace je zeď ze 14. století a náleží jinak nedoložené stavbě, situované jižně od severního objektu. Její rozsah neznáme a ani není zřejmé, na které straně se nacházel interiér. Ze stejného století pochází také objekt (výkop 500), který zeď 911 a uložení 110 porušil. Jedná se tedy o doklad složitějšího vývoje z období před nejstarším dokladem o existenci radnice (r. 1402). Popsaná situace je překryta kamennou dlažbou (uložení 103) bez datovatelných nálezů, která jí propojuje se sondou 1. V ostatních

sondách v jižním objektu nebyly terénní situace stejného stáří zjištěny (archeologický výzkum nedosahoval potřebné hloubky).

V severním objektu se terénní situace starší než stojící budova nacházela v sondě 9, kde bylo jako v jediné dosaženo podloží (uloženina 9112) v hloubce 0,8 m od současného povrchu. Nejstarší byla kúlová jamka (výkop 9500), dokládající existenci dřevěné stavby a datovaná do konce 13. nebo staršího 14. století. Následovalo sídlištní souvrství podle nálezů z období 14.–15. století. Vzhledem k existenci radnice v roce 1402, jejíž zdivo bylo do tohoto souvrství zahloubeno (zeď 9902), by souvrství náleželo celé ještě do 14. století.

Sídlištní vrstva (uloženina 11106) a do ní zahloubený objekt (výkop 11501) byly zjištěny ještě v sondě 11, obě ve stratigrafické situaci starší než základ východní zdi severního objektu. Uloženina 11103 je datována do 14. století s přesahem do starší části 15. století. Objekt (výkop 11501) je mladší, ale neposkytl datovatelné nálezy. Zajímavá je existence dlažby na jeho dně. Není však zřejmá původní funkce této konstrukce i objektu.

Další vývoj již souvisí s existencí zástavby. Sondy 1 až 4 zasáhly interiér jižního objektu. Podle nálezo-ové situace byla celá budova postavena na ploše vydlážděné kamennou dlažbou (sondy 1, 2 a 4). Provedení se odlišuje v severněji umístěných sondách (valounová dlažba, uloženina 103), v sondě 4 byla provedena z místních jílovcových kamenů spojovaných maltou. Nelze určit, zda se jedná o dláždění stejného prostranství, ať již otevřeného nebo interiérového. Úroveň fragmentů dlažeb je obdobná (sonda 1 – 218,72 až 218,76 m n. m.; sonda 2 – 218,64 až 218,7 m n. m.; sonda 4 – 218,46 až 218,6 m n. m.), mírně se svažuje směrem k jihu. Dlažba se dá časově zařadit pouze podle nálezů z uloženin, které ji překrývají. Bezprostřední vztah se uchoval jen v sondě 4, kde je uloženina 111 datována do pokročilého 16. století.

Sonda 4 také umožnila datovat obvodové zdivo jižního objektu (zdi 900 a 901). Podle vztahu k uloženině 111 mohou pocházet z pokročilého 16. století, event. mohou být ještě mladší. Vzhledem k tomu, že zdi 900 a 901 tvoří jihozápadní nároží jižního objektu, je zjevné, že se jedná o stavbu renesanční (přestavba radnice po roce 1589). Nároží svým provedením navíc odpovídá podle pozorování během rekonstrukce v roce 2018 základům pilířů pro klenební pasy, které dělily přízemí jižního objektu. V tomto nároží byl pozdějšími úpravami v interiéru pilíř odstraněn.

Další zdivo (zeď 902) ve směru sever–jih bylo odhaleno v sondě 3. Nezapadá do půdorysného rámce vytvořeného renesanční radnicí a je zahloubeno do staršího souvrství datovaného do 16. století (uloženina 116). Součástí této stavby byla také podlaha, provedená z cihel (uloženina 119, úroveň 218,96 m n. m.). Podlaha je výše než shora zmíněné dlažby 103 a 111 a pokračovala západním směrem až do místnosti 020, kde přiléhala k zaniklé přičce (a vymezila tak velikost místnosti s touto podlahou). Podlaha respektovala základy pilířů dělicích původně přízemí. Stratigraficky mladší je zdivo 903, přizděné z východní strany ke zdi 902. Nadzemní část byla celá provedena z cihel a nejspíše souvisí s úpravami po roce 1850. Zdivo 902 by mělo být starší, ale je mladší než výstavba z doby kolem roku 1589. Jedná se zřejmě o doklad dodatečného rozdělení přízemí při nějaké mladší úpravě po roce 1589. Samu o sobě ji datovat nejde. Nestratifikovaný soubor ze sond 5 a 6 obsahuje keramiku 17.–18. století.

Další etapu vývoje a proměny jižního objektu představuje vestavění přiček, dochovaných až do rekonstrukce (zdi 906 a 907 v sondě 1, zdi 908=907 a 909 v sondě 2, zeď 902 v sondě 3). Podle nálezo-ového kontextu (zejména uloženina 101) se tak stalo v 19. století, tedy při úpravách budovy pro potřeby soudu po roce 1850. Ještě mladší (20. století) jsou zdíva topného kanálu v sondě 2 (zeď 910).

V severním objektu bylo možno archeologicky datovat do doby jeho počátků zeď 9902, vytvářející v základu nároží (západní a severní zeď) a totožnou se zdí 8904 v sondě 8. Zeď 9902 je stavěna do souvrství ze 14. století, což by odpovídalo nejstarší zmínce o existenci radnice v roce 1402. Podle provedení a analýzy půdorysu je ze stejného období zeď 10902 v sondě 10 (severozápadní nároží budovy). Do interiéru byl vložen sklep, z něhož byla odkryta část klenby (zeď 10903). Do sklepa se vstupovalo klenutou chodbou (šíjí – zdi 8903 a 8905) od východu. Chodba byla přizděna ke zdi 8904, které odpovídá průběh východní zdi sklepa. Zeď 9902 byla východní zdí objektu v gotickém období. Severně od šíje do sklepa se nacházel pravděpodobně další sklep, z něhož byla odhalena část klenby (zeď 8911). Odhalená malá část nedovoluje bližší závěry. Východněji stál neznámý jiný zděný objekt, z něhož výzkum odhalil

jednu zeď (zeď 9901). Datování do staršího období odpovídá i provedení zdi na hlinu.

V dalším vývoji zeď 9901 zaniká. Zřejmě s tím souvisí i velký zásah do zdi v místnosti se sondou 9. Na základ (zeď 9902) byla nazděna nová zeď (9900=8909), opět vytvářející severozápadní nároží, ale nerespektující důsledně průběh zdi starší (9902). Mladšímu provedení odpovídá i její charakter (smíšené zdivo s přítomností cihel). Stavební vrstva, uložená v sondě 9 (uloženina 9100) obsahovala nálezy ze 16. století. Upravena byla také nadzemní část zdi 8904 (= zeď 8907), jak dokládá přítomnost cihel. Úprava zdi by odpovídala renesanční přestavbě po roce 1589. Celková situace naznačuje, že rozsah objektu v gotickém období zahrnoval pouze současné místnosti 002 až 004. Východní část s místnostmi 005 a 006 byla připojena pravděpodobně až po roce 1589. Logicky by s tím mělo souviset prodloužení přístupové chodby do sklepa, aby vstup zůstal mimo budovu. Odpovídá mu ústupek a spára ve zdi této chodby ve sklepě.

Zeď (11900) odhalená v sondě 11 (místnost 007) představuje východní stěnu severního objektu. Základová část (zeď 11900) byla zahloblena do uloženin s keramikou 18.–19. století (uloženina 11103), souvisí tedy nejspíše až s úpravami po roce 1850. Charakter zdi a její mělké založení oproti zdem v sondách 8 a 9 také ukazuje na to, že část budovy s místnostmi 005 a 006 nebyla původní součástí severního objektu v gotickém období.

S úpravami budovy po roce 1850 souvisí také nejmladší část terénní situace v sondě 8. Klenba původní chodby do sklepa byla ubourána (probořila se?) a nová byla vyklenuta z cihel pod ní (zeď 8902). Mezera pod základovou spárou zdi 8909 byla vyplněna zazdívkou 8910 a místnost 004 byla rozdělena příčkou (zdi 8901 a 8900) na dvě. Předpokládáme, že podlaha byla provedena z keramických dlaždic (podle zlomků v zásypu), tj. stejným způsobem jako v „in situ“ dochovaném fragmentu v sondě 9 v sousední místnosti 006 (úroveň 219,67 m n. m.) a v sondě 11 (úroveň 219,72 m n. m.). Recentní úpravy (20. století) zastupuje obdobně jako v jižním objektu vyzděný topný kanál v sondě 10 (zeď 10901).

Shrme-li naše pozorování, jeví se vývoj budovy radnice odlišně od závěrů stavebně historického průzkumu. Nejstarší částí je západní část severního objektu, která je také jako jediná podsklepena. Sklep se nacházel pod západní polovinou budovy a byl přístupný klenutou šíjí od východu. Proto předpokládáme, že se v těchto místech nacházel dvůr jako součást nemovitosti. S ním může souviset severní část zdi 9902 a mohlo by se jednat o část ohradní zdi směrem do ulice. Nelze rozhodnout, zda byl dům stavěn již jako radnice, nebo byl na radnici adaptován starší měšťanský objekt (*obr. 33*).

Výstavbě domu předcházel starší vývoj. Stála zde dřevěná kulová stavba nejasného rozsahu a účelu, pokud pomineme nesouvisející stopy osídlení pravěkého (doba bronzová?, doba římská). Severní objekt neobsahuje architektonické detaily, které by umožnily jeho datování. Archeologie směřuje do pokročilejšího 14. století. Stejně tak neznáme nic z vnitřního vybavení stavby. Na místě jižního objektu stála jinak neznámá stavba, jejíž zeď (911) byla objevena v sondě 2. Tato stavba posléze zanikla a byla porušena jámovým objektem (výkop 500). Popsaný vývoj proběhl také ve 14. století. Předěl v terénním zvrstvení znamená kamenná dlažba (uloženina 103), která není sama o sobě datovaná, ale je starší než 16. století. Zda s úpravou stejné plochy souvisí také odlišně provedená dlažba v sondě 4 (uloženina 112), není jasné, ale také je starší než 16. století. Malta jako spojovací materiál by nasvědčovala užití v interiéru.

Výraznou změnu znamenalo postavení jižního objektu, který ztotožňujeme s úpravou, spíše však značným rozšířením budovy radnice po roce 1589 (*obr. 34*). Suma zaznamenaná jako výdaj na úpravu radnice (1247 kop 59 grošů a 2,5 míšeňských denárů – *Pešta – Kyncl – Mrvík 2016, 27*) vysoce překračovala soudobé výdaje na přestavbu kostelních věží nebo obnovu bran, což naznačuje rozsáhlý stavební počín. Jižní objekt byl zřízen jako novostavba s jedním rozsáhlým prostorem v přízemí a připojen k objektu severnímu. I ten prodělal stavební úpravy, především ve své východní části. Nadzemní část zdi v místnosti 006 (sonda 9) byla přezděna. Úprav se dočkala také zeď oddělující místnosti 003 a 004. Stavebně historický průzkum ji interpretuje jako nově zřízenou a dělicí původně jednotný prostor přízemí severního objektu na menší místnosti s datováním až do baroka.

Mladší úpravy interiéru jižního objektu indikuje zeď 903 a k ní přiléhající dlažba z cihel (uloženina 119, v sondě 3). Původně jednotný interiér byl zřejmě rozdělen na menší místnosti. Tuto úpravu nelze archeologicky pro nedostatek nálezů datovat. Nespojujeme jí však s úpravami po roce 1850, protože ty

Obr. 33. Český Brod, č. p. 1, přízemí. Tmavě šedě vyznačena gotická zdíva (14. století) podle archeologických výzkumů. Rozsah sklepa naznačen jednoduchou čarou v interiéru. Podklad podle *Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*, upravil autor.

Obr. 34. Český Brod, č. p. 1., přízemí. Světle šedě vyznačen rozsah radnice po přestavbě po roce 1589 podle archeologických výzkumů, tmavě šedě starší gotická fáze. Podklad podle *Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*, upravil autor.

v sondě 3 zastupuje zeď 902, stratigraficky mladší než zeď 903. Také provedení dochované části podlahy je odlišné (cihly, úpravy po roce 1850 čtvercové dlaždice). Úprava se mohla odehrát na začátku 17. století (1613, 1617) nebo až v 18. století (po roce 1741). Radnice byla využívána k různým dalším účelům (zbrojnice, šatlava, sklady, byt), což by vysvětlovalo potřebu rozdělení interiéru. Úplně nejmladší možnost představuje úprava pro potřeby lékárny, která v přízemí působila v letech 1800 až 1850 (historické údaje podle *Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*, 27–31). Stavební práce po roce 1850 jsou v jižním objektu doloženy zřízením příček 906+907=908 (sondy 1 a 2).

Upozornit je nezbytné ještě na úpravy přístupu do sklepa pod severním objektem. Dodatečně byl zřízen přístup přímo z náměstí (tj. ze západu), stavebně historicky datovaný do renesančního období. Jako důvod by se nabízelo zřízení městské váhy, která je však doložena až v 18. století. Obdobně je tomu s možným vstupem od jihu (tj. z interiéru jižního objektu), který je řazen až do baroka. Může být ještě mladší (19. století), kdy v objektu fungovala lékárna. Její součástí byl i zmiňovaný sklep a zřízení přímého vstupu z interiéru je logické (*Dvořák – Dvořák 1982*, 60).

Překvapivě nebyly v žádné sondě nalezeny stopy některého z písemně doložených požárů (1628, 1686 a 1739) nebo stopy následných stavebních úprav. Kromě možného vybudování příček (zeď 903) nebyly identifikovány situace, které by mohly jednoznačně souviset s provozem lékárny.

Archeologické nálezy jen útržkovitě informují o vnitřním vybavení budovy radnice. K roku 1613 se připomíná, že okna radnice byla vybavena novými skleněnými terčíky (*Dvořák – Dvořák 1982*, 60). Mohou s nimi souviset nálezy z uloženiny 101 v jižním objektu. Střecha byla pokryta prejzy a později taškami. Fragmenty stolní a kuchyňské keramiky představují běžnou produkci své doby a navíc nelze určit, které souvisejí s provozem budovy a které se do zásypů dostaly jako druhotná příměs z okolí. Pekáč (*obr. 29:2*) by k běžnému vybavení radnice nepatřil, ale písemné zprávy dokládají

využití některých místností jako byty. Méně obvyklý je nálezní části keramického svícnu, datovaný do období, kdy budovu využíval soud (*obr. 28:1*).

Radniční budova byla vybavena kachlovými kamny. Nálezy z archeologického výzkumu souvisí až s obdobím po renesanční přestavbě. Jedná se o nevýrazné zlomky, které nedovolují učinit si představu o podobě kamen a výzdobných motivech na kachlích. Určitější představu o kamnech z období 2. poloviny 15. až 16. století poskytuje soubor v počtu 22 větších zlomků a celých kusů uložený v místním Podlipanském muzeu a získaný v radnici za neznámých okolností již v 19. století (*Smetánka 1960*, 68–82; *Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*, 22–25). Delší časové období a rozdílné typy i motivy naznačují, že kachle pocházejí z více kamnových těles.

7. Závěr

Bývalá radnice v Českém Brodě je významným objektem a dokladem významu města nejméně od počátku 15. století. Jedná se o jednu z nejstarších radničních budov v českých zemích a zatím nejstarší známou v poddanském městě (*Pešta – Kyncl – Mrvík 2016*, 25). Plošně nevelký záchranný archeologický výzkum přispěl k poznání jejího vývoje a korigoval závěry stavebně historického průzkumu. Původně nevelký objekt z 2. poloviny 14. století, který se zřejmě nelišil od běžného měšťanského domu, byl nákladně rozšířen na konci 16. století. Nepřímo tak dokládá značný ekonomický rozvoj města a jeho prosperitu v období před třicetiletou válkou. Představuje také jeden z mála archeologicky poznáných kamenných objektů v Českém Brodě z předhusitského období (*Ebel et al. 1998; Frolík 1998*). V poznání stavby však zůstává dost otazníků, které by měly být předmětem dalšího výzkumu, nejen archeologického.

Prameny a literatura

- Blázková, G. a kol. 2016:* Nálezy hmotné kultury z renesančních odpadních jímek z Pražského hradu. Díl II. Studie. Castrum Pragense 13. Praha.
- Dvořák, L. – Dvořák, M. 1982:* Historická topografie Českého Brodu (I.). Práce muzea v Kolině 2, 59–61.
- Ebel, M. – Frolík, J. – Razím, V. – Vařeka, P. 1998:* Opevnění města Českého Brodu. Průzkumy památek 5/2, 47–76.
- Frolík, J. 1996:* Archeologický výzkum Českého Brodu v letech 1994–1995. Archeologické rozhledy 48, 737–747.
- Frolík, J. 1998:* Archeologický výzkum městského opevnění v Českém Brodě v roce 1997. Archeologie ve středních Čechách 2, 385–394.
- Frolík, J. 2010:* Zpráva o průzkumu provedeném na lokalitě Český Brod. Akce: dokumentace sklepů v čp. 1, 25 a 56. Archiv ÚAPPSC Praha.
- Frolík, J. 2017a:* Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na lokalitě Český Brod. Akce: č. p. 1 (st. p. č. 7) – stavební úpravy budovy, číslo akce AMČR C-201700093, číslo akce ÚAPPSC 601/2017. Archiv ÚAPPSC Praha.
- Frolík, J. 2017b:* Pohřebiště u kostela Panny Marie a na II. nádvoří Pražského hradu. Díl II. Analýzy. Castrum Pragense 14. ABG 1. Praha.
- Frolík, J. 2017c:* Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na lokalitě Český Brod. Akce: Stanoviště pro podzemní kontejnery – nám. Arnošta z Pardubic (stanoviště „U kostela“) a Husovo nám. (stanoviště „Za školou“). Číslo akce: 1485/2017; AMČR C-201706282 (za školou); 1486/2017; AMČR C-201706283 (u kostela). Archiv ÚAPPSC Praha.
- Frolík, J. 2018a:* Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na lokalitě Český Brod. Akce: č. p. 1 (st. p. č. 7) – stavební úpravy budovy – 2. etapa, číslo akce AMČR C-201800702, číslo akce ÚAPPSC 105/2018. Archiv ÚAPPSC Praha.
- Frolík, J. 2018b:* Záchranné archeologické výzkumy v historickém jádru Českého Brodu v roce 2017. Zprávy České archeologické společnosti – Supplément 109, 33–35.
- Frolík, J. 2019:* Kostel sv. Václava v Lažanech a počátky středověkého osídlení Skutečska. Díl II. Analýza. Projekt ABG 3/2. Praha.
- Frolík, J. 2021:* Kouřimské předměstí v Českém Brodě z pohledu archeologie. Záchranný archeologický výzkum v letech 2006 až 2007. Archeologie ve středních Čechách 25, 663–728.

- Frolík, J. 2022: Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu provedeném na lokalitě Český Brod. Akce: č. p. 1 (st. p. č. 7) – stavební úpravy budovy, číslo akce AMČR C-202213143, číslo akce ÚAPPSC 1098/2022. Archiv ÚAPPSC Praha.
- Frolík, J. 2023: Archeologický výzkum na parcele domu č. p. 87 v ulici Krále Jiřího v Českém Brodě. *Archeologie ve středních Čechách* 27, 251–286.
- Frolík, J. – Musil, J. – Rohanová, D. et al. 2023: Regional Glass Production and Imports in Central Europa in the 13th–18th Centuries. Part II. Chrudim. Pardubice.
- Krajíc, R. 2003: Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Sezimovo Ústí – Archeologie středověkého poddanského města 3. Praha – Písek.
- Pešta, J. – Kyncl, T. – Mrvík, V. J. 2016: Český Brod. Stará radnice čp. 1. Stavebněhistorický průzkum, rukopis uložený na městském úřadě v Českém Brodě.
- Smetánka, Z. 1960: Studie o českých středověkých kachlicích. Soupis použitého materiálu. Nepublikovaná disertační práce. Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i., sign. A813.
- Spence, C. 1990: *Archaeological Site Manual*. London.
- Šlancarová, V. 2018: Středověký šperk. Archeologické nálezy z jižní Moravy. Katalog nálezů/Catalogue of finds Brno.

The archaeological excavation of the former town hall in Český Brod between 2017 and 2022

A prominent landmark of the Central Bohemian town of Český Brod is the former town hall which forms part of a block of houses in the middle of the central Arnošt of Pardubice Square (*Fig. 1* and *Fig. 2*). In 2017, 2018 and 2022, in connection with the building's renovation, a total of 11 test trenches were dug which were supposed to verify the presence of archaeological situations and shed some light on the building's development (*Fig. 3*).

The origins of Český Brod as a town reach back to the second half of the 13th century. Český Brod (originally Biskupský Brod) was in the possession of the Bishop of Prague. In the second half of the 14th century, the town was granted privileges which enabled it to establish self-government and thus to create a municipal office. After the Hussite wars, Emperor Sigismund included Český Brod among royal towns. The town hall building was first mentioned in 1402. It is one of the oldest town hall buildings in the Czech lands and the oldest known in a vassal town. No information about further development of the building is available until the late 16th century. According to a notification written after 1589, a large sum of money was spent on a renovation of the town hall building. It was an extensive Renaissance reconstruction. Further alterations followed in 1613 and 1617. Between 1800 and 1850, a pharmacy was run on the ground floor, and in 1850, the building was acquired by the district court. In 1960, the building was returned to the town. The architectural survey identified two Gothic buildings within its mass (*Fig. 4*). The authors of the survey believe that the south building is older.

Eight regularly excavated test trenches represent the first archaeological glimpse beneath the floor of the former town hall building (*Figs. 5–27*). Field situations earlier than the existing building were identified in test trench 2 (*Figs. 7–9*), where a 14th-century settlement layer and a wall belonging to an unknown structure and also dating from the 14th century were identified. In the north building, a field situation predating the existing building was found in test trench 9 (*Figs. 21–23*), where a posthole and a 14th-century settlement stratum were discovered. A settlement layer of similar date was also found in test trench 11 (*Fig. 27*).

The discoveries in test trench 4 also made it possible to date the perimeter masonry of the south building (walls 900 and 901). It was part of the Renaissance rebuilding of the town hall after 1589 (*Figs. 13–15*). Wall 902 in test trench 3 and the brick floor in test trenches 5 and 6 provide evidence of the division of the interior of the south building into smaller rooms during some post-1589 alterations (*Figs. 10–12, 16*).

In the north building, it was possible to archaeologically date to the 14th century walls 9902 and 8904 in test trenches 8 and 9 (*Figs. 17–19, 21*). A part of a vaulted access corridor leading into the cellar is a

prominent feature. Another unknown brick structure used to stand to the east of it (*Fig. 21*). The excavation revealed the foundations of one of its walls (wall 9901). This structure vanished during the Renaissance renovation. Another wall (11900) is only related to post-1850 alterations (*Figs. 26 and 27*). The access corridor leading into the cellar was also renovated during the same period. The original stone vault was replaced by a brick one (*Figs. 17–19*). Ceramic tile floors were installed in the building. If we are to sum up our observations, the development of the town hall building seems to significantly differ from the conclusions reached by the architectural survey. Its oldest part is probably the west part of the north building, which is also the only one with a cellar (*Fig. 33*). The construction of the south building can be identified with the documented post-1589 alteration of the town hall building (*Fig. 34*).

The archaeological findings inform us only fragmentarily about the interior furnishings of the town hall (e.g. it had crown glass windows). Fragments of tableware and kitchenware represent common products of that time. The discovered part of a ceramic candlestick (*Fig. 28:1*) is a less frequent find.

English by *Jan Machula*

Fig. 1. Location of the former town hall within the town's centre.

Fig. 2. Former town hall. Current state.

Fig. 3. Locations of archaeological test trenches from 2017, 2018 and 2020 (grey).

Fig. 4. Development of the building according to the architectural survey.

Fig. 5–27. Documentation of excavations.

Fig. 28–32. Finds from excavations.

Fig. 33. Gothic masonry (14th century) marked in dark grey, according to archaeological excavations.

Fig. 34. Light grey indicates the town hall's extent after the post-1589 renovation according to archaeological excavations, dark grey indicates the earlier Gothic phase.

